

**«ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА»**

**Факультет суспільних та прикладних наук
Кафедра права та публічного управління**

на правах рукопису

Маланчук Віталій Ярославович

УДК 351

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ
КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Наукова робота на здобуття кваліфікації магістра

Науковий керівник:

Мельничук Василь Іванович,

доктор філософії, доцент кафедри

права та публічного управління

**Івано-Франківськ
2024**

ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ

“УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА”

Факультет суспільних і прикладних наук

Кафедра права та публічного управління

Освітній ступінь: «магістр»

Спеціальність: «281 Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

в. о. завідувач кафедри права та
публічного управління
к.ю.н., Ходак С. М.

«29» серпня 2024 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Маланчук Віталій Ярославович
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Державне регулювання економічної конкуренції в Україні»
2. Керівник роботи Мельничук Василь Іванович, доктор філософії
затверджені наказом ректора університету від «30» серпня 2023 року № 32/1 с
3. Строк подання студентом роботи 16 лютого 2024 р.
4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)
1. Теоретико-управлінські засади економічної конкуренції. 2. Державне регулювання економічної конкуренції в Україні. 3. Шляхи розвитку системи правового регулювання економічної конкуренції України в контексті інтеграції до Європейського Союзу.
5. Дата видачі завдання: 30 серпня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та вивчення джерел інформації для написання кваліфікаційної роботи	до 22 вересня 2023 року	виконано
2	Складання плану кваліфікаційної роботи та затвердження керівником	до 29 вересня 2023 року	виконано
3	Написання розділу 1 «Теоретико-управлінські засади економічної конкуренції»	до 27 жовтня 2023 року	виконано
4	Написання розділу 2 «Державне регулювання економічної конкуренції в Україні»	до 24 листопада 2023 року	виконано
5	Написання розділу 3 «Шляхи розвитку системи правового регулювання економічної конкуренції України в контексті інтеграції до Європейського Союзу»	до 22 грудня 2023 року	виконано
7	Написання вступу, висновків та формування списку використаних джерел	до 29 грудня 2023 року	виконано

Студент

(підпис)

Керівник роботи

(підпис)

Маланчук В.Я.

(прізвище та ініціали)

Мельничук В.І.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

У кваліфікаційній роботі обґрунтовано та узагальнено теоретико – методологічні засади правових, організаційних та інституційних механізмів забезпечення розвитку конкурентних відносин у підприємстві. В першому розділі роботи досліджено електронне врядування та державну інформаційну політику в Україні як об’єкт наукового дослідження. У другому розділі розкрито державне регулювання економічної конкуренції в Україні. За результатами проведеного аналізу в третьому розділі роботи встановлено шляхи розвитку системи правового регулювання економічної конкуренції України в контексті інтеграції до Європейського Союзу.

Ключові слова: публічне управління, економічна конкуренція, державні монополії, правова доктрина, конкурентне законодавство, конкурентна політика.

ANNOTATION

The qualification work substantiated and summarized the theoretical and methodological foundations of legal, organizational and institutional mechanisms for ensuring the development of competitive relations in entrepreneurship. In the first section of the work, e-governance and state information policy in Ukraine are investigated as an object of scientific research. The second chapter describes the state regulation of economic competition in Ukraine. According to the results of the analysis, in the third section of the work, the ways of development of the system of legal regulation of economic competition of Ukraine in the context of integration into the European Union are established.

Key words: public administration, economic competition, state monopolies, legal doctrine, competition legislation, competition policy.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-УПРАВЛІНСЬКІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ	6
1.1. Поняття економічної конкуренції в системі	6
1.2. Історичні передумови державного регулювання економічної конкуренції.....	14
1.3. Конкурентна політика держави як форма регулювання господарської діяльності.....	19
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ	33
2.1. Нормативно-правові засади економічної конкуренції в Україні.....	33
2.2. Інституційно-організаційні особливості державного регулювання економічної конкуренції в Україні.....	41
2.3. Порухення конкурентного законодавства та його кваліфікація.....	49
Висновки до розділу 2.....	60
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	63
3.1. Європейський вектор розвитку України у правовій доктрині регулювання економічної конкуренції.....	63
3.2 Державна підтримка розвитку конкуренції в сучасному українському суспільстві.....	73
Висновки до розділу 3.....	76
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85

ВСТУП

Актуальність дослідження. Поступальний економічний розвиток України та інтеграція у світове товариство вимагає від нашої держави перегляду сфери регулювання конкурентного законодавства. Зокрема, загальнодержавна програма адаптації національних стандартів до норм Європейського Союзу, яка схвалена Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 р. та Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014р., поряд з іншими заходами, передбачає удосконалення державного реагування конкурентного середовища в Україні для створення відкритих ринків як напрямку державного регулювання.

За таких умов виникає потреба в перегляді та розробці нової науково-практичної моделі регулювання суспільних відносин, в якій особливу увагу слід приділити економічним механізмам та сфері правового регулювання економічної конкуренції в Україні.

Дослідженням конкурентної політики приділяло увагу багато авторів. Особливо слід виділити праці Е. Аткинсон, Р. Вернон, В. Будкін, Е. Долан, В. Кіп Вескузі, І. Кірцнер, Д. Шіллінг, К. Макконнелл, Д. Рубінфелд, І. Бурковський, В. Забігайло, Є. Ковальова, Л. Пашко, Д. Решітков, В. Сіденко, С. Шевчук, Н. Яременко, В. Єременка, О. Олійника, Т. Удалова, В. Геєць, О. Гаврилишин, В. Загорський, І. Коломієць, О. Кузьмін, В. Лагутін, С. Мочерний, С. Панчишин, В. Бодров, М. Лесечко, І. Розпугенко, А. Чемерис та ін.

Незважаючи на вагомий внесок цих вчених, досліджувана проблема у їх працях розкрита частково. Тому актуальність обраної теми зумовлюється необхідністю ґрунтовного теоретико-методологічного дослідження правових, організаційних та інституційних механізмів забезпечення розвитку конкурентних відносин у підприємстві.

Об'єктом дослідження – процес формування та реалізації державної політики у сфері захисту економічної конкуренції в Україні.

Предметом роботи є положення актів чинного законодавства, система законодавства України та міжнародно-правові акти, що регулюють відносини з приводу економічної конкуренції.

Метою даної магістерської роботи є дослідження питань, які виокремлюють науково-теоретичне обґрунтування державного управління економічної конкуренції в Україні у процесі європейської інтеграції.

Для розкриття поставленої мети визначено наступні завдання:

- проаналізувати стан вивчення економічної конкуренції вітчизняними та зарубіжними дослідниками;
- дослідити динаміку становлення і розвитку економічної конкурентної політики в Україні;
- обґрунтувати основні засади правового регулювання економічної конкуренції;
- узагальнити результати теоретичного дослідження і розробити на їх основі рекомендації.

Методи дослідження. Вибір методів дослідження зумовлений особливостями об'єкта дослідження та поставленою метою. Для реалізації мети і завдань магістерського дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів:

- системний підхід для обґрунтування механізмів державного управління у сфері захисту економічної конкуренції;
- комплексний міждисциплінарний підхід для дослідження загальних питань теорії економічної конкуренції і проблем державного управління у цій сфері;
- структурно-функціональний підхід для аналізу функціонування механізму державного регулювання монополій;
- загальнонаукові методи (аналізу і синтезу, індукції і дедукції, компаративного та статистичного аналізу) для дослідження конкурентного середовища, законодавчої бази.

У процесі дослідження використано фактографічну інформацію: Державної служби статистики України, офіційних сайтів міністерств і

агентств (у т. ч. Міністерства економічного розвитку та торгівлі України); професійних організацій (СІМА, ФПБАУ) та міжнародних аудиторських і консалтингових компаній; наукових фондів (Європейської Бізнес-Асоціації, Центру Реформ фінансової звітності (Світовий банк); інформаційних дайджестів: «Forbes» тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки та пропозиції, які містяться у дослідженні, можуть бути використані: у нормотворчій діяльності; у науково-дослідних цілях; у навчально-методичному процесі.

Структура роботи обумовлена метою і предметом дослідження. Магістерська робота складається із вступу, 3-х розділів, поділених на підрозділи, висновку та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 95 сторінок, з них основного тексту - 84 с. Список використаних джерел налічує 109 найменувань і займає 11 сторінок.

РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ У ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ.

1.1. Теоретичні дослідження поняття економічної конкуренції.

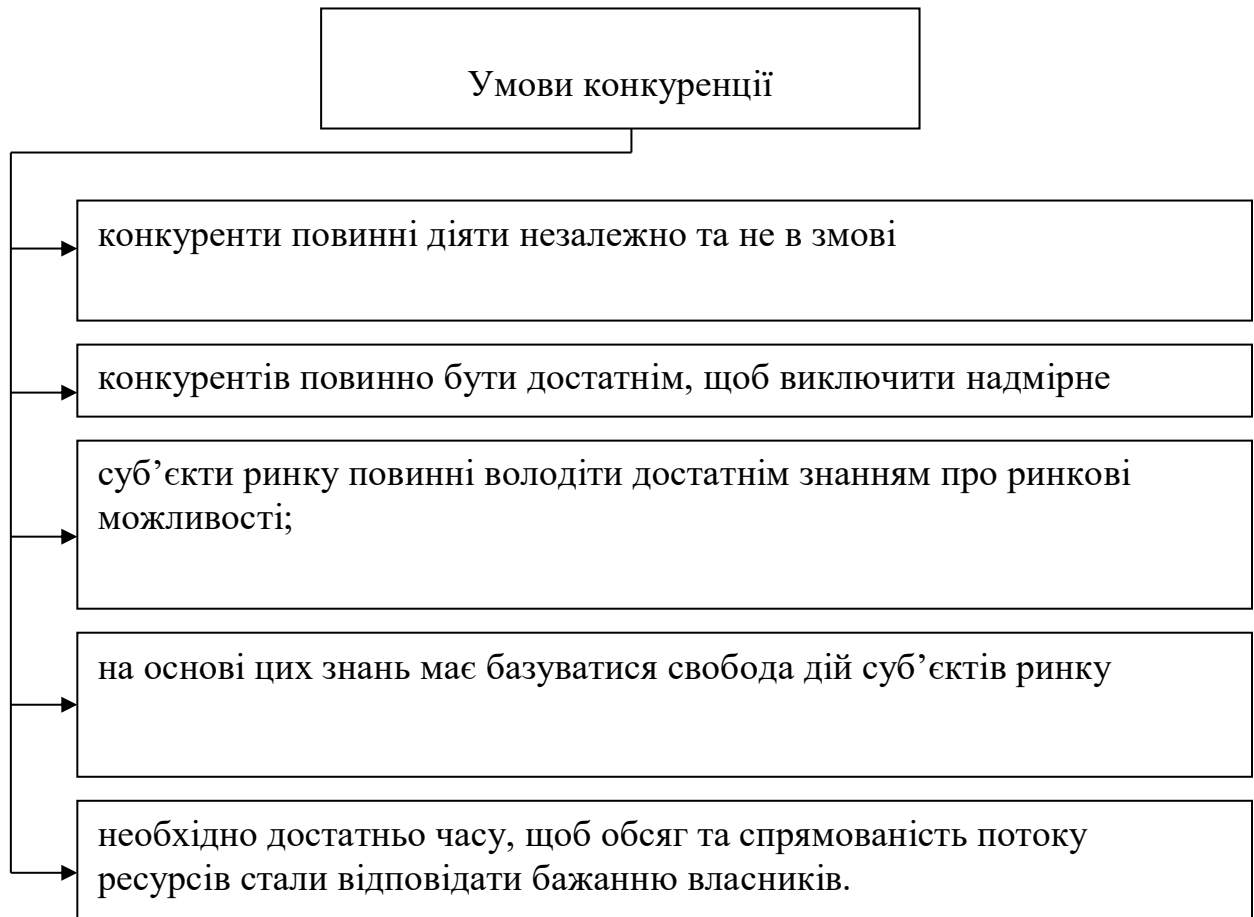
В теперішніх умовах економічного розвитку конкуренція приймає загально-міжнародний характер. При цьому вона здійснюється як на макрорівні, а саме на рівні підприємств, так і в межах держави, окремих галузей та міждержавна. В період економічної кризи питання конкуренції стають особливо актуальними.

Дослідження динаміки та сутності конкуренції здійснено багатьма вченими, що дає можливість цілісно будувати державну стратегію в сфері державного регулювання господарської діяльності. Серед класиків економічної теорії конкуренції слід відзначити праці А. Сміта, Д. Рікардо, А. Маршалла, Дж. Робинсон, П. Хейне., Ф. Хайєком, Дж. Стіглером, М. Портером, Дж. Кейнсом, Ф. Найтом, П. Самуельсоном, Л. Ерхардом та ін.; серед сучасних дослідників С. Кваша, М. Малік, Б. Рубін, Б. Пасхавер, Р. Фатхундінов, О. Шпичак, А. Юданов та ін. Таким чином дослідження з приводу конкуренції мають багатовікову історію.

Серед першій вагомих теорій щодо економічної конкуренції була теорія А.Сміта. яка з'явилася в середині XVIII ст. Зокрема, А. Сміт у праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» порівнював конкуренцію з «невидимою рукою» ринку. Вказуючи, що вона є його автоматичним рівноважним механізмом.

А. Сміт у своїй праці означає поняття конкуренції, а саме як суперництво яке змінює ціну в частині підвищення, а при недостатній пропозиції покупців її зниження. Розглядаючи цінову конкуренцію А. Сміт вказував, що спільна дія групи товаровиробників встановлюють ціну, яка впливає на вибір споживача.

Адам Сміт виділяв основні умови конкуренції (див рис 1).

Рис. 1.1. Умови конкуренції за А.Смітом.

Про конкуренцію він писав, що це процес, який реагує на нові сили та за допомогою якого можемо досягнути рівноваги. Науковець вказував, що чим більше на ринку суб'єктів конкуренції, тим ймовірніше, що між ними виникне змагання за підвищення чи пониження цін на товари і послуги: [93, с. 252;503].

Також заслуговують на увагу позиція науковця, про те що, без зовнішнього впливу на ринок в конкуренції існують закони розвитку, на підставі яких вільна конкуренція на ринках створює рівновагу галузевих норм прибутку та відкриває можливість до оптимального розподілу ресурсів між галузями. Таким чином науковцем запропонована «модель досконалої конкуренції», яка має виключати будь-який свідомий контроль над ринковими процесами та максимально забезпечити задоволення потреб.

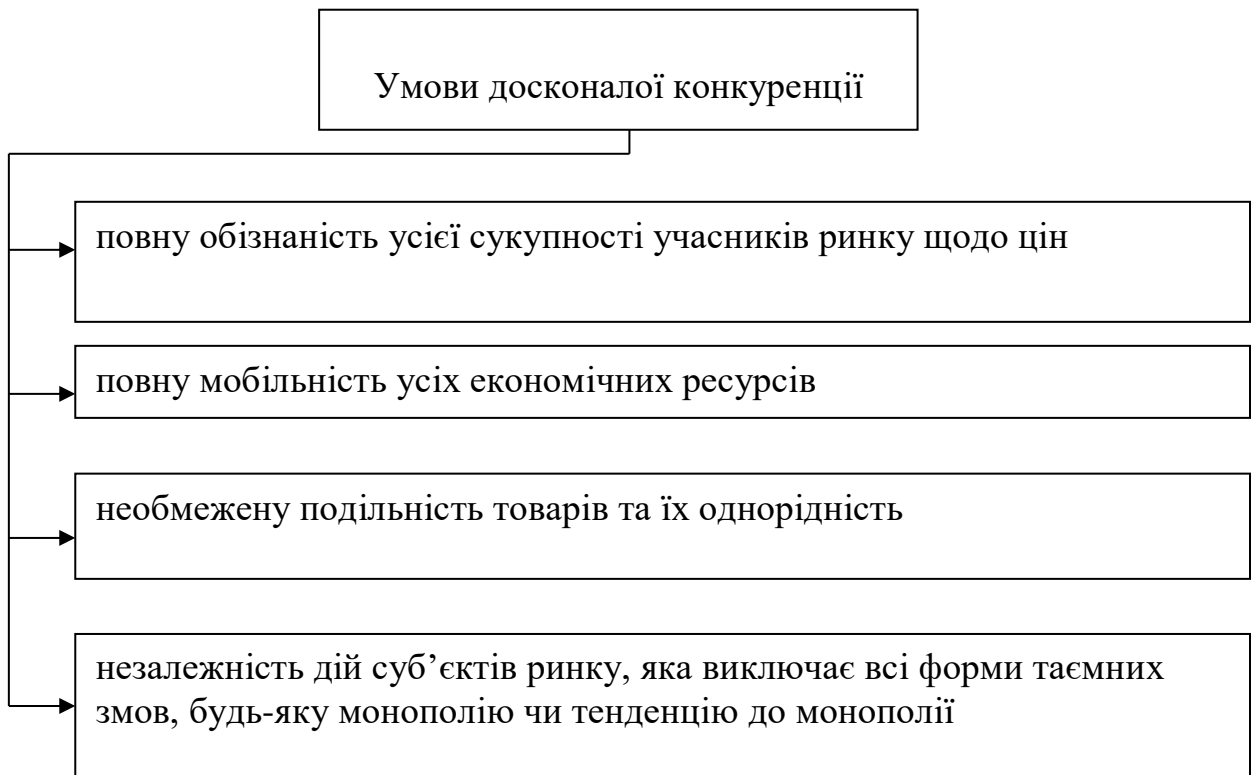
В подальшому ця ідея отримала свого розвитку у працях Д. Рікардо «Принципи політичної економії та оподаткування». Д. Рікардо зазначав, що особливе значення у балансу цін відіграє конкуренція.

Інший англійський вчений Дж. Кернс переглянув концепцію А. Смітом, вказавши, що «стан вільної конкуренції - це стан при якому товари обмінюються пропорційно затратам (праці та капіталу) на їх виробництво» [99, с. 279]. Французький економіст А. Курно у своїй праці «Дослідження математичних принципів теорії багатства» аналізує конкуренцію на основі її показників, вказуючи, що конкуренція може досягнути своєї межі, коли кожне окреме виробництво стає не помітним відносно загального виробництва, і також відносно до похідної, таким чином окреме виробництво може бути вилучене і це не призведе до зміни ціни на товар [99, с. 279]. Також вчений звертав увагу на те, що ринкова конкуренція є недосконалою до того періоду поки ціна перевищує граничні витрати фірми.

А. Маршалл розглядаючи теорію вказував, що «сили попиту і пропозиції діють вільно, не існує об'єднання торговців з обох сторін, кожен виступає самостійно внаслідок чого розгортається вільна конкуренція, тобто покупці безперешкодно конкурують з покупцями, так само як продавці безперешкодно конкурують з продавцями. Проте, хоча кожен виступає сам за себе, припускається, що його інформованість про діяльність інших є достатньою» [68, с. 1150—1205]. Таким чином А.Маршал обґрунтував теорію самодіючого встановлення рівноваги на ринку із використанням чистої конкуренції та дії принципів граничної корисності та граничної продуктивності. У роботі Маршалла запропонована теорія аналізу часткової та довгострокової стійкої рівноваги на ринку.

Особливої уваги заслуговують погляди стосовно досконалої конкуренції засновників Чиказької школи економіки Ф. Найта, який свою теорію будував використовуючи «Ризик, невизначеність та прибуток». Аналітично формуючи суспільство досконалої конкуренції вчений

протиставляв цю систему фактам повсякденного життя. Накшталп А.Сміту вчений виділяє основні умови існування досконалої конкуренції (рис. 1.2.) [74, с. 172—193].

Рис. 1.2. Умови досконалої конкуренції за Ф. Найтом.

Особливої уваги заслуговують дослідження досконалої конкуренції лауреата Нобелівської премії Дж. Стіглер. Він переглянув термінологію та запропонував визначення «ринкова конкуренція», мотивуючи тим, що досконала ринкова конкуренція може існувати у випадку невизначеної великої кількості продавців (при цьому жоден з них не контролює значної частки попиту чи пропозиції), які діють самостійно на досконалому ринку. А сам, досконалий ринок — це ринок, коли торговці володіють всією інформацією про наявні ціни попиту і пропозиції. Однак, виходячи із реалій досконалий ринок не може повністю ідентифікувати термін «конкуренція», оскільки ринок існує і при монополії [99, с. 290]. К. Маркс у своїй праці «Капітал» вказував: «Жодна категорія економіки, навіть сама перша —

наприклад, визначення вартості, — не стає дійсною по іншому як через вільну конкуренцію» [66, с. 70].

В ХХ ст. погляди на конкуренцію змінилися, раніше конкуренція визначалася як цінова. Критики піддався інститут досконалої конкуренції. Науковці зазначали що він є нереалістичним та формує спотворену модель реального ринку. Багато економістів більшу увагу звертали на концепцію недосконалої та монополістичної конкуренції [90]. Науковці вказували на монополії, які слід відображувати у концепції цінової конкуренції. Зокрема англійський економіст П. Саффа стверджував, що монополії притаманні для сучасного ринку, порівняно із ситуацією чистої конкуренції. Тому необхідно досліджувати реальний стан речей. Серед праць присвячених цим питанням слід відмітити, дві фундаментальні, це — «Економічна теорія недосконалої конкуренції» (1933) Дж. Робинсон та «Теорії монополістичної конкуренції» (1933) Е. Чемберліна.

Зокрема, американський економіст Е. Чемберлін був першим, хто ввів в систему державного регулювання господарської діяльності поняття «монополістичної конкуренції». Згідно запропонованої теорії конкуренція і монополія є взаємовиключні поняття. При цьому, в більшості економічних процесів, які відбуваються на ринку науковець передбачає систему заходів які впливають і на конкуренцію, і на монополію. Серед базових позицій Е. Чемберліна, яка в подальшому знайшла відображення в багатьох економічних теоріях є те, що ціни не завжди відіграють вирішальний вплив на формування конкуренції, слід при врахуванні попиту акцентувати увагу на якість товару, рекламу, обслуговування споживачів. Тобто в умовах монополістичної конкуренції попиту за ціною знижується при зростанні попиту за якістю [106, с. 35].

Дж. Робинсон (1903—1983), у своїй праці «Економічна теорія недосконалої конкуренції» (1933), досліджувала державне регулювання господарської діяльності в частині механізмів монополістичного ціноутворення, монополізації ринку, ринкової конкуренції [29, с. 148]. На

відміну А.Сміта, науковець була прихильницею кейнсеанства, і позитивно схвалювала роль державного регулювання ринку. Вона відкрила феномен «недосконалості» конкуренції. Мотивуючи це тим, що конкуренція між суб'єктами господарювання в 30-х роках ХХ ст. (після Великої депресії), істотно відрізняється від конкуренцією ХІХ ст. Ці відмінності полягають з розвитком нецінової конкуренції (поширенням маркетингу та маркетингової ідеології), та способів антимонопольного регулювання і норм антимонопольного законодавства.

Інший науковець Л. Ерхард розглядаючи конкуренцію у ринкових відносинах звернув увагу на її характеристики [85]:

1) конкуренція регулює ріст цін шляхом їх обмеження і забезпечує доступність товарів і послуг для більшості населення;

2) конкуренція створює механізм функціонування ринку, який сприяє максимізації суспільних багатств, забезпечує відповідність між доходами і виробництвом, в т. ч. між заробітною платою та затратами праці. За допомогою даного механізму держава може підтримувати соціальну справедливість.

Державне регулювання конкуренції, як елементу успішної економічної політики знаходимо у праці Ф. Хайеком «Дорога до рабства». Науковець вказував : «Ефективне використання конкуренції виключає одні види примусового втручання в економічне життя, проте допускає інші, що сприяють розвитку конкуренції та вимагають іноді певних дій зі сторони уряду. ... Будь-які спроби контролювати ціни та кількість товарів віднімають у конкуренції здатність координувати зусилля індивідів, оскільки коливання цін в цих випадках перестають відображати зміни кон'юнктури і не можуть слугувати надійним орієнтиром для індивідуальної діяльності .... Законодавство повинно бути спеціально побудоване для охорони та розвитку конкуренції» [86, с. 60].

Аналізуючи дослідження категорії конкуренції слід виділити її макро і мікроекономічний аспект для визначення сутності конкуренції (табл. 1.1.).

**Підходи
до визначення сутності конкуренції**

№ з/п	Автор	Теоретичні підходи до визначення конкуренції
1	С. Клименко, Т.Омельяненко, Д. Барабась, О. Дуброва, «Управління конкурентоспро- можністю підприємства» [102]	Прояв об'єктивних процесів у господарській діяльності: зниження витрат виробництва або задоволення потреб споживачів. Суперництво при цьому виступає як видима її частина, предмет розгляду в економічних доктринах
2	Л. Ерхард «Добробут для всіх» [108]	Найефективніший засіб для досягнення і забезпечення добробуту, що дає можливість всім споживачам користуватися результатами прогресу
3	Г. Азоев «Конкуренція: аналіз, стратегія і практика» [30]	Суперництво між окремими юридичними та фізичними особами (кон- курентами), які зацікавлені у досягненні однієї і тієї ж мети. З точки зору підприємства такою метою є максимізація прибутку за рахунок завоювання уподобань споживачів
4	Р. Фатхутдінов «Управління конкурентоспроможністю організації» [103]	Процес управління суб'єктом своїми конкурентними перевагами на конкретному ринку для отримання перемоги чи досягнення інших цілей в боротьбі з конкурентами за задоволення об'єктивних та суб'єктивних потреб в рамках законодавства чи в природних умовах
5	А. Юданов «Конкуренція: теорія та практика» [108]	Боротьба фірми за обмежений обсяг платоспроможного попиту споживачів, що ведеться фірмами на доступних їм сегментах ринку
6	Ю. Рубін «Теорія та практика підприємницької конкуренції» [88]	Конфліктна форма суперництва за відносно кращі умови виробництва та збуту товарів, що зумовлює реалізацію конкурентами цільових настанов в області максимізації доходів, збереження та примноження стану, підвищення конкурентоспроможності
7	М. Портер «Конкуренція» [83]	Суперництво серед існуючих конкурентів часто зводиться до прагнення усіма засобами досягти вигідного положення, використовуючи тактику цінової конкуренції, просування товару на ринок та інтенсивну рекламу
8	М. Фрідмен, Ф. Хайек «Про свободу» [108]	Найефективніша процедура відкриття, яка веде до виявлення найкращих способів досягнення цілей

Багатовікове дослідження відносин конкуренції зумовило можливість до виділення основних економічних принципів (законів) функціонування конкуренції на ринку. Р. Фатхутдинов підвів підсумки цього дослідження та сформував закон конкуренції. Згідно з яким у світі на ринку відбувається процес постійного підвищення якості продукції та послуг і зниження їх ціни. Відповідно до цього закону у світі відбувається процес «вимивання» з ринку дорогої не якісної продукції [103, с. 73]. Інший науковець Дж. Мілля у праці «Управління конкурентоспроможністю підприємства» більш деталізував даний економічний закон де конкуренцію визнано основним регулятором цін, заробітної плати, ренти.

На даний час закон економічної конкуренції є одним з найважливіших загальних економічних законів розвиненого товарного виробництва. Даному закону притаманне врахування системи боротьби товаровиробників за споживача їхньої продукції, як засобу постійного вдосконалення процесу впровадження найновіших досягнень науково технічного прогресу, виробництва, створення нових форм організації виробництва, прогресивних систем заробітної плати, тощо [102, с. 14].

Слід замітити, що серед сучасних поглядів термін конкуренція інтегрувався у багато наукових досліджень і тому нерідко ми можемо зустріти визначення конкуренції не тільки як економічного явища. Сучасна наука розглядає конкуренцію як комплексну соціально-економічну та правову категорію. Дослідники визначають щонайменше три напрямки, через які слід характеризувати функціонування конкуренції на ринку, а саме:

- юридичний (який характеризує нормативно-правовий вимір - наявність у держави законодавчої бази, відповідного правового поля, що регулює функціонування, розвиток та захисту конкуренції);
- економічний (який характеризує кількісні і якісні показники стосовно виробників та споживачів, що в свою чергу забезпечують

змагальність між собою, створення вільного доступу до природних та виробничих та розвитку ринкової інфраструктури);

- морально-етичні (які характеризують соціальні настрої сформовані серед населення (чи позитивні, чи негативні) до конкуренції, звичаї ділового обігу та уявлення про недобросовісність чи добросовісність конкуренції.

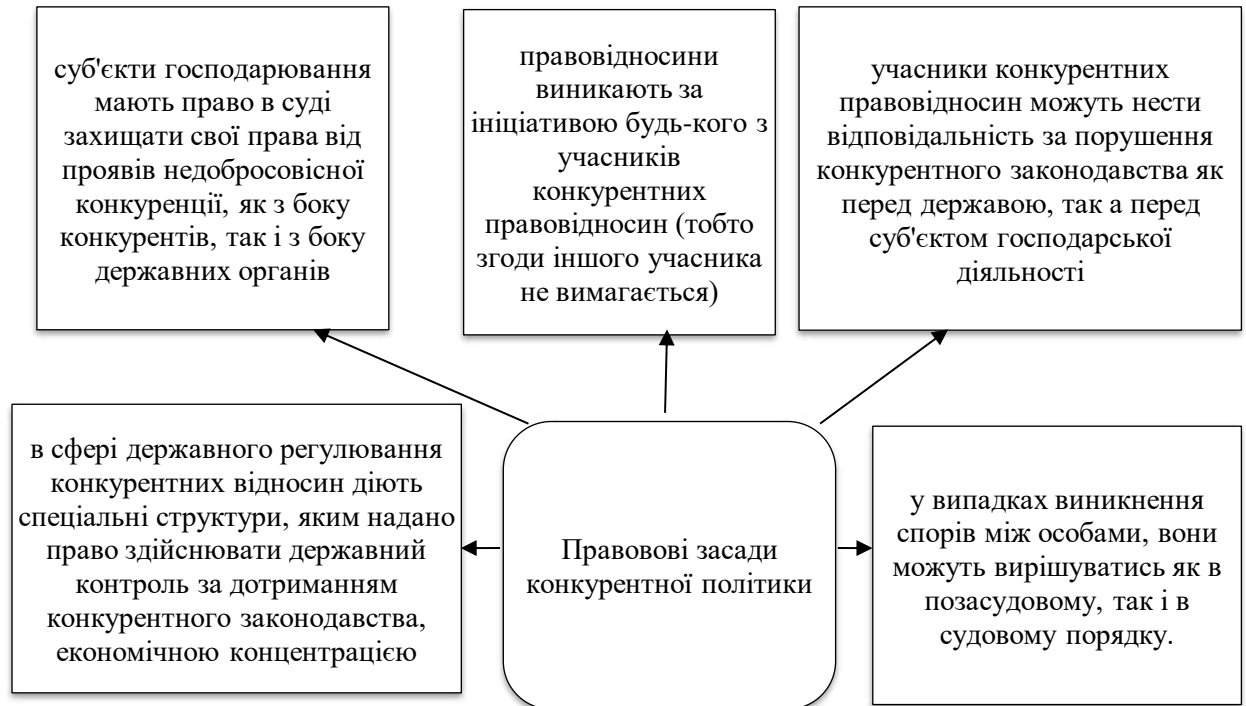
Одночасно слід звернути увагу на те, що в Європі до середини 70-х р. минулого століття науковці акцентували увагу на різній правовій природі антимонопольного права та права конкурентного права. Проте, інтеграційні процеси в економіці та процеси уніфікації законодавства і практики його застосування поступово зняли питання галузевої приналежності.

Таким чином, над поняттям «конкуренція» працювало багато науковців протягом досить тривалого часу, що дало змогу проведенню досить змістовних досліджень цієї категорії. Під терміном конкурентне регулювання, також слід розглядати антимонопольне регулювання, захист від прояву від недобросовісної конкуренції. Формулювання теоретичних досліджень, аналіз ринкових процесів пов'язаних із конкуренцією зумовило формування окремої державної економічної політики та відповідного прийняття нормативних актів на загальнодержавних рівнях.

1.2. Історичні передумови державного регулювання економічної конкуренції.

Функціонування системи господарювання будь-якої держави визначається за допомогою трьох економічних інститутів, а саме: ціноутворення; конкуренції; попиту і пропозиції. Чим більш ефективніше працюють дані економічні інститути тим система господарювання країни має більші мобілізаційні можливості та є більш стійкішою до негативних впливів. Одночасно дані економічні інститути правового регулювання зі сторони держави (рис. 1.3.), оскільки «вільна конкуренція»,

«неконтрольоване ціноутворення» та «стихийний попит та пропозиція» може призвести до негативних процесів у економіці держави [54].

Рис. 1.3. Правові засади конкурентної політики

Як приклад неконтрольованої вільної конкурентної можна привести боротьбу між товаровиробниками у США в другій половині XIX ст., що стало причиною утворення трестів та монополізація окремих товарних відносин на ринку. В зв'язку з чим утворилась на ринку загрозна ситуація стосовно утискання вільної конкуренції, що привело до необхідності державного регулювання цих процесів. В 1890 р. в США вперше з'явилося антитрестове законодавство, а саме Закон Шермана, який започаткував створення конкурентного права. Сьогодні майже не існують сфери економіки, на розвиток яких не впливала б економічна конкуренція. Незважаючи на відсутність єдиної думки щодо необхідності втручання держави в економічне життя, більшість науковців визнають, що державне регулювання конкурентних процесів є необхідним[51]. Тому майже кожен уряд в країнах з ринковою економікою здійснює комплекс заходів щодо

підтримки ринкової економіки. В зв'язку з чим виділяють окрему підгалузь господарського права – конкурентне право. Розгляду питань становлення та формування конкурентного законодавства, та особливостям антимонопольного регулювання присвятили свої праці такі вчені, як О. Бакалінська, К. Смирнова, Є. Горян, М. Ковтун, З. Борисенко, О. Карасик, Б. Кормич, Б. Бережняк, С. Шкляр, Д. Хохлов, А. Толоконников, Б. Макаров, А. Карибаева, та інші.

Регулюванню конкуренції на законодавчому рівні та виникнення конкурентного права сформувалося наприкінці XIX століття. Одночасно багато дослідників вказують на елементи регулювання монополій державною владою, вплив на недобросовісні торговельні практики починаючи із зародження перших економічних систем (епохи Римської імперії, античної Європи). У Європі в епоху середньовіччя, монархічні правила боролися з монопольними утвореннями, в тому числі державними. На думку К. Смирнова, розроблена доктрина в Англії щодо обмежень в торгівлі стала базою для сучасного Акту про конкуренцію.

В 19 ст. в США відбувається монополізація майже всіх галузей виробництва. В зв'язку з чим утворюються синдикати, картелі, трести та інші форми монополії. Перша назва конкурентного законодавства це антитрестівське законодавство. Метою американської конкурентної політики став захист конкуренції на основі формування перешкод використання монопольного становища. «Американська модель» отримала подальший розвиток у Японії та Канаді, Аргентині, Чилі та інших державах. На противагу американській «Європейська модель» основною ціллю має не боротьбу із монополіями, а із створення захисту від зловживання домінуючим становищем та недобросовісною конкуренцією. При цьому в Європі законодавство з приводу конкуренції з'являються пізніше, ніж в Америці.

На законодавчому рівні обмеження щодо картельних галузевих угод було вперше впроваджено в 1889 р. коли прийнято антитрестівський Закон

Домініону (Dominion Antitrust Statute) у Канаді та у 1890 р. Закон Шермана (Sherman Act) у США [53].

Згідно закону Шермана заборонялося об'єднання і змови, які направлені на монополізацію, обмеження торгівлі, об'єднання або змови з метою монополізації. Зазначений закон передбачав санкції стосовно порушників, а саме штраф до 5000 дол. (збільшеного з часом до 1 млн дол.) та позбавлення волі.

У 1914 р. у США для більшого захисту конкурентних відносин з метою обмеження зростання монополії “на початковій стадії” був прийнятий Закон Клейтона. Згідно цього закону заборонено злиття, цінову дискримінацію, що веде до зниження конкуренції [38].

На початку ХХ ст. у США створено Федеральну комісію з торгівлі (Federal Trade Commission Act) як спеціальний державний орган який здійснював державну політику в сфері конкуренції. Федеральна комісія з торгівлі складалася з п'яти членів, наділених значними повноваженнями. У 1914 р. повноваження за здійснення конкурентної політики було поділено між: Федеральної комісії з торгівлі (Federal Trade Commission) і Антитрестівським відділом міністерства юстиції (Antitrust Division of the Department of Justice). Виключно Міністерством юстиції США мало право вживати кримінальних санкцій.

На відміну США у Канаді антимонопольне законодавство було більш націлене на юридичні механізми, які б мали забезпечувати чесну конкуренцію. Базовим актом Канади, є Закон про конкуренцію (Competition Act) [38, с. 113–115]. Структурно Закон має на дві частини. Де перша частина регулює відносини злиття й об'єднання компаній з метою недопущення утворення яке б монополізувало будь-який сектор ринку. До другої частини увійшли норми які передбачають відповідальність за правопорушення. У Канаді створений спеціальні державні органи – Дирекція по розподілах і дослідженнях (Direction of Investigation and Research) і Трибунал Конкуренції (Competition Tribunal). Зазначені

структури формуються Палатою Общин Канадського Парламенту за поданням Кабінету Міністрів. Дирекція виявляє правопорушення у сфері анти конкурентних дій і подає інформацію в Трибунал Конкуренції. Трибунал Конкуренції вживає заходи, серед яких: штраф, накладення заборони на здійснення яких-небудь дій, відміна відповідних рішень тощо. [38, с. 113].

Після Другої світової війни у більшості промислово розвинених країнах законодавство про захист конкуренції дістало свій розвиток, також у цих країнах були утворені органи спеціальної компетенції в сфері контролю за добросовісною конкуренцією. Серед лідерів, це Великобританія, яка у 1956 р. ввела заборону на фіксацію цін і в 1965 р. розповсюдила юридичні повноваження Комісії з питань конкуренції (Monopolies Commission) на справи по злиттю. У 1957 р ФРН ухвалила основний антитрестівський закон.

У Франції законодавчі обмеження щодо фіксації цін та інші порушення конкурентного права були введені в 1791 р. Після чого 1 грудня 1986 року був прийнятий ордонанс “Про свободу цін та конкуренції” № 86-1243 в якому спеціальним розділом “Про антиконкурентну практику” більш детально прописано державне регулювання [53, с. 103].

У 80-х рр. минулого століття сформувалася нова економічна “ніш” – вертикальних ланцюжків від видобутку сировини до виробництва кінцевої продукції, зв’язаних технологічною залежністю. Політика уряду була спрямована на підтримку найважливіших підприємств “ніші”, що забезпечують зростання промислового виробництва вздовж технологічного ланцюжка. [53, с. 41]. При утворенні Європейського Союзу в Установчому договорі ЄС були закріплені принципи антимонопольної політики і права ЄС (розділ I “Правила конкуренції”, зокрема, ст. 81, 86, 91, 92; розділ V “Загальні правила з питань конкуренції, оподаткування і зближення законодавств”) [69, с. 124].

Аналізуючи законодавство ЄС в частині регулювання конкуренції багато науковців звертають увагу, що воно ліберальніше, ніж у США. Зокрема, в країнах ЄС застосовується принцип контролю і регулювання. Тобто монополістична діяльність не забороняється, доти, доки не порушує встановлених у законі умов. При цьому порівняно з американським законодавством, в західноєвропейському праві конкуренція є менш пріоритетною, ніж збереження національних виробників. Зі сфери дії антимонопольного законодавства виключені націоналізовані підприємства, сільське господарство, рибальство, лісове господарство, видобуток вугілля, зв'язок, страхування тощо [69, с. 31].

У країнах Східної Європи конкурентне законодавство почало формуватися наприкінці 80-х рр. минулого століття. Зокрема після розпаду СРСР, у зазначених країнах були розроблені закони, щодо впровадження конкурентної політики. Зокрема, Закон “Про конкуренцію та обмеження монополістичної діяльності на товарних ринках” (1991 р.) у Російській Федерації, Закон “Про протидію монопольній діяльності та розвиток конкуренції” (1992 р.) у Республіці Білорусь, Закон “Про обмеження монополістичної діяльності та розвиток конкуренції” (1992 р.) у Грузії, Закон “Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності” в Україні [69, с. 42].

1.3. Конкурентна політика держави як форма регулювання господарської діяльності.

Отже, конкуренція є важливим елементом державного регулювання господарської діяльності країни. Основною метою такого регулювання є встановлення на ринку балансу, який має гарантувати суб'єктам господарювання виробництво з обмежених ресурсів достатньої кількості економічних благ для задоволення зростаючих потреб.

За допомогою конкуренції суб'єкти господарювання мають

можливість здійснення вільної комерційної діяльності. Прагнучи отримати максимальний прибуток суб'єкти господарювання створюють та підтримують виробництво товарів та збут їх на ринку [63].

Аналізуючи систему державного регулювання виробництва та споживання товарів і послуг, слід відмітити, що конкурентна політика держави може виражатися в різних формах, які з історичним розвитком господарства є дедалі різноманітнішими. Найстарішими формами є внутрігалузева і міжгалузева конкурентна політика держави (див табл. 1.2.).

Таблиця 1.2.

**Порівняльна характеристика
внутрішньогалузевої і міжгалузевої конкурентної політики
держави**

№ з/п	внутрішньогалузева конкурентна політика держави	міжгалузева конкурентна політика держави
1	здійснюється серед виробників однієї галузі для покращення умов виробництва та збуту продукції	здійснюється серед виробників різних галузей для створення найбільш вигідніших умов (сфери) застосування капіталу
2	сприяє розвитку галузі, постійному технічному і технологічному оновленню, підвищенню ефективності функціонування галузі	сприяє переміщенню інвестиційних ресурсів із галузі в галузь і ефективному їх використанню як з позицій підприємця, так і з позицій національної економіки

На світовому рівні здійснюється міжнародна конкурентна політика, яка також розрізняється на внутрігалузову та міжгалузову. Нерідко компанії найбільш розвинутих країн (США, Німеччини, Франції, тощо) на світовому

ринку займаючи домінуюче місце зневільюють діяльність національних підприємств, що потребує додаткового міжурядового втручання. Зокрема, Світова організація торгівлі проголошує конкурентну політику як необхідний комплекс заходів, що застосовуються для розвитку конкурентної поведінки і конкурентної структури ринків серед суб'єктів господарювання, дотримуючись норм конкурентного законодавства [26]. Згідно правової позиції Світового банку, конкурентна політика – це заходи державної влади, які безпосередньо впливають на поведінку підприємств і структуру промисловості. [27]. До функцій міжнародної конкурентної політики відносимо: 1) збалансування розвитку світового ринку; 2) зниження інтернаціональних затрат; 3) міграції капіталу не тільки між галузями виробництва, але й між державами світового господарства.

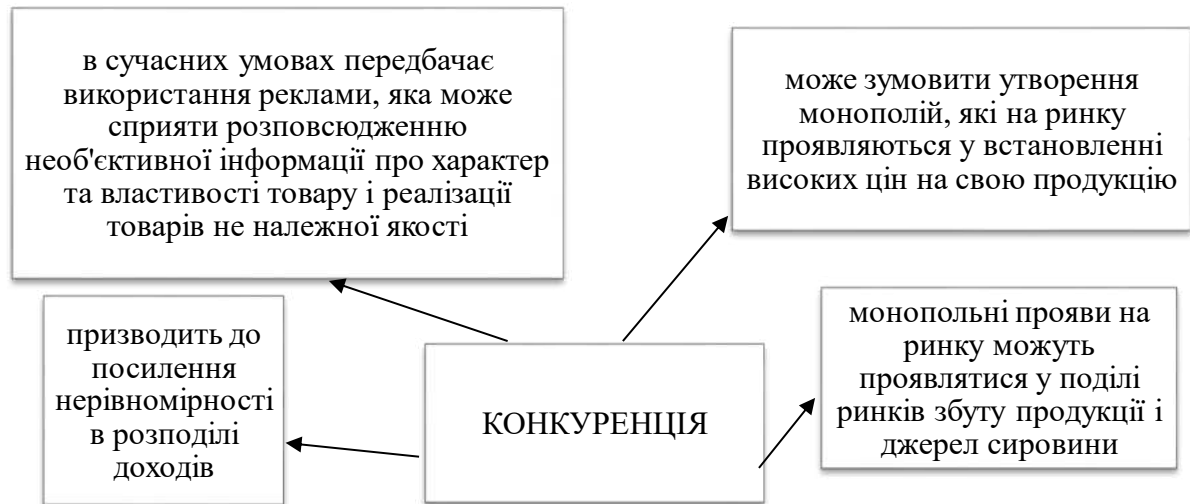
Серед позитивних аспектів, які характеризують конкурентну політику держави як засіб державного регулювання ринкової економіки науковці виділяють ряд аспектів [95] (див. рис. 1.4.).

Рис. 1.4. Роль державної конкурентної політики

Водночас Г.В. Смолин поряд із позитивними аспектами зазначає, що у випадку нерегульованої конкуренції на ринку можуть відбуватися негативні

тенденції (рис. 1.4.). Тому державне регулювання конкурентної політики є вкрай необхідним.

Рис. 1.5. Негативні аспекти, які характеризують конкуренцію

Особливості дослідження змісту конкурентної політики полягає у тому, що в національному законодавстві не застосовується єдина термінологія цієї складової державної політики. Зокрема, зустрічаємо "антимонопольно-конкурентна політика", "антимонопольна політика", "антитрестівська політика", "політика у сфері захисту економічної конкуренції". Наприклад, у чинному Господарському кодексі України застосовується термін "антимонопольно-конкурентна політика". Законодавцем дана сфера політики визначена як комплекс заходів держави, спрямованих на створення оптимального конкурентного середовища діяльності суб'єктів господарювання, забезпечення їх взаємодії на умовах недопущення проявів дискримінації одних суб'єктів іншими, насамперед, у сфері монопольного ціноутворення та за рахунок зниження якості продукції, послуг, сприяння зростанню ефективної соціально орієнтованої економіки [3]. У Законі України "Про захист економічної конкуренції" конкурентну політику називають "політикою в сфері захисту економічної конкуренції" [8].

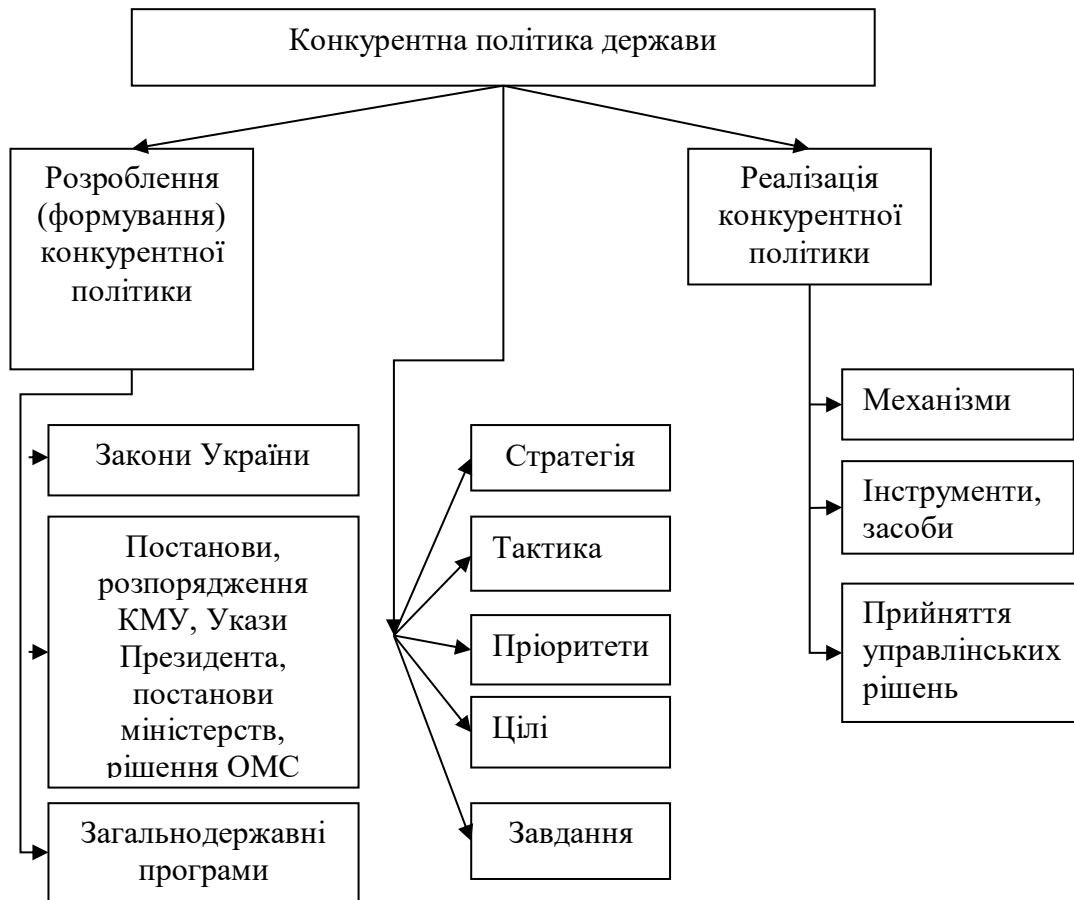
Серед більшості вітчизняних науковців використовують термін "конкурентна політика". Зокрема З. Борисенко, конкурентну політику держави визначає як, «комплекс цілеспрямованих державних заходів, спрямованих на створення і захист конкурентного середовища, здійснення профілактики та безпосереднє припинення порушень конкурентного законодавства, сприяння розвитку добросовісної конкуренції на товарних ринках» [40, с. 42]. Інший науковець Г. Филюк конкурентну політику визначає як, «комплекс методів, засобів, інструментів держави, наддержавних органів, спрямованих на попередження та безпосереднє припинення порушень антимонопольного законодавства, створення і захист конкурентного середовища як на національних, так і міжнародних ринках, сприяння розвитку конкурентних відносин та добросовісної конкуренції на основі підвищення конкурентної культури суспільства» [104, с. 47].

Конкурентну політику держави слід розглядати у широкому та вузькому трактуванні. В першому випадку конкурентна політика характеризується низкою економічних заходів, направлених на поступовий розвиток економіки, збільшення конкурентоспроможності продукції та послуг, стимулювання змін структури національної економіки тощо. У другому значенні конкурентна політика – це діяльність органів державної влади щодо здійснення контролю за дотриманням конкурентного законодавства та попередження і недопущення антиконкурентних узгоджених дій підприємців, зловживань монопольним становищем тощо.

На наш погляд слід використовувати визначення конкурентної політики у широкому розумінні.

Таким чином, конкурентну політику можемо визначити як комплекс заходів щодо підтримки, захисту і розвитку конкуренції та дій які спрямовуються на припинення, обмеження та попередження зловживань монопольною владою та боротьбу з недобросовісною конкуренцією.

Для більш детального визначення конкурентної політики слід розрізнити процеси формування та реалізації державної конкурентної політики (рис. 1.6.).

Рис. 1.6. Процеси розроблення та реалізації конкурентної політики держави

При реалізації та розробленні конкурентної політики державою слід визначити основні цілі. Зокрема у ринковій економіці це підтримка ринкового механізму саморегулювання, одночасно із забезпеченням соціальної захищеності суспільства. Головною метою конкурентної політики держави є: сприяння розвитку ефективної економічної конкуренції та обмеження монополістичних зловживань в економіці.

Одночасно можна більш деталізувати мету державного регулювання конкуренції та монополізму:

- підтримання підприємництва, яке забезпечує інтереси споживачів шляхом поліпшення умов послуг створення на ринку нових товарів та їх реалізації;

- задоволення потреб населення як кінцевих споживачів (захист прав споживачів);

- створення умов свободи конкуренції (розвиток суперництва між товаровиробниками за найвигідніші умови виробництва та продажу товарів);

- захисту національного товаровиробника, що відповідає інтересам національної економіки та сприяє економічній самостійності України.

Під час формування системи цілей конкурентної політики важливо застосовувати проміжні цілі, які дозволяють узгодити стратегічні цілі з інструментами конкурентної політики. Відповідний вибір проміжного цільового орієнтиру визначається тим, наскільки щільно він пов'язаний із стратегічними цілями конкурентної політики у конкретних економічних умовах. Проміжні цілі повинні прогнозовано впливати на реалізацію стратегічних цілей.

Цілі конкурентної політики в загальному полягають у створенні сприятливого економічного середовища, раціональному використанні економічних ресурсів та охороні конкурентних відносин [84].

Конкурентна політика держави формується за допомогою відповідних інструментів. Інструменти конкретизуються у нормативно-правових актах та формують окремі механізми державного управління конкурентною політикою (табл. 1.3).

У Франції конкурентне регулювання є складовою частиною деліктного права, а відповідальність за недобросовісну конкуренцію являє собою різновид деліктної відповідальності. Німецька правова доктрина стоїть на розумінні, регулювання конкурентних відносин слід в межах окремої галузі права – конкурентного права. Яскравим прикладом, який свідчить на користь цієї доктрини є положення, відповідно до якого право

на захист від недобросовісної конкуренції є складовою частиною особистих прав і свобод. Таким чином недобросовісна конкуренція розглядається як порушення особистих прав постраждалого. Об'єктом охорони визнається свобода комерційної та господарської діяльності.

Таблиця 1.3.

Механізми конкурентної політики держави

№ з/п	Механізми	Зміст механізмів конкурентної політики держави
1	Організаційно-інституційні	Формування і реорганізація інститутів з метою виконання функцій держави у сфері конкурентної політики
2	Профілактично-превентивні	Інформування, роз'яснення суб'єктам господарювання зрозумілих та прозорих правил поведінки на товарних ринках, адвокатування конкуренції
3	Імперативні	Припинення негативних проявів монополізму, попередження порушень конкурентного законодавства тощо
4	Контролюючі	Постійний моніторинг розвитку конкурентних відносин щодо дотримання встановлених правил і норм ринкової поведінки суб'єктів господарювання
5	Стимулюючі	Сприяння розвитку конкуренції на товарних ринках шляхом використання системи позитивних стимулюючих заходів державного впливу на економічні процеси
6	Регламентуючі	Встановлення правил поведінки суб'єктів господарювання у сфері економічної конкуренції

Одночасно конкурентну політику держави не можна розглядати як ізольований напрям загальнодержавної політики, оскільки вона здійснюється комплексно і є складовою загальної стратегії соціально-економічного розвитку країни.

Формуючи на загальнодержавному рівні конкурентну політику, слід найперше вивчити структуру, природу, функціональне призначення ринків. При цьому чим структура економіки складніша, тим важче обрати ринки товарів та послуг, на які має спрямовуватись політика держави. Тому із оновленням економіки конкурентна політика більше має враховувати соціально важливі напрямки економічного розвитку [66, с. 161].

Із зміною кон'юнктури на ринку напрямки регулювання окремих ринків товарів змінюють, згідно проведеного аналізу звітів Антимонопольного комітету України за 2012 рр. пріоритетними напрямки у структурі державного регулювання ринків соціальних послуг і товарів були: лікарські засоби; паливні ресурси; хліб та хлібобулочні вироби; житлово-комунальні послуги. При цьому у 2010 році комунальні послуги згідно звіту не були предметом аналізу та детального регулювання зі сторони Антимонопольного комітету України.

Крім того, для забезпечення конкурентної політики необхідна розробка методик прогнозування стану конкурентного середовища. Це дасть змогу прогнозувати варіанти вибору економічної політики та попередити порушення конкурентного середовища.

Таким чином, економічна конкуренція є важливим напрямком державного регулювання господарської діяльності, який нажалі в сучасних умовах державотворення здебільшого представлений на рівні державного управління двома напрямками див. рис. 1.7.

Рис. 1.7. Напрями регулювання економічної конкуренції за допомогою системи державно-управлінських заходів.

Ще один, дуже важливий напрям державної конкурентної політики, це адвокатування конкуренції. Під даним терміном розуміють організацію комунікації з метою просування принципів конкуренції та виступає доповненням до правозастосування. Серед завдань даного напрямку є інформування суспільства про стан і перспективи розвитку конкурентного законодавства, про діяльність Антимонопольного комітету України, основні напрями конкурентної політики.

Об'єктами адвокатування конкуренції є учасники господарських відносин діяльність яких, з однієї сторони не торкається і не регулюється антимонопольним законодавством, а з іншої сторони – здійснює вплив на конкурентне середовище. Так, до об'єктів адвокатування відносять: органи влади (органи виконавчої влади та місцевого управління, законодавчі органи, суди), бізнес середовище, наукові та академічні кола, споживачі, професійні об'єднання, громадськість, засоби масової інформації. При цьому основним суб'єктом адвокатування виступає – державний орган виконавчої влади, який забезпечує реалізацію конкурентної політики. Так, в Україні це Антимонопольний комітет. В сфері міжнародних відносин це міжнародні правові інституції: міжнародні організації; форуми та наради; міжнародні конференції, конгреси, міжнародні комітети та комісії.

На рівень адвокатування конкуренції впливають різні фактори соціально-політичного, економічного, культурного характеру. Серед яких рівень суспільного розвитку, суспільні цінності і світогляд в суспільстві, активна чи пасивна громадянська та суспільна позиція. Для проведення адвокатування центральний орган влади, який здійснює діяльність в сфері конкуренції розробляє Програму заходів з адвокатування конкуренції на поточний рік. Зокрема, для зазначеного відомства слід чітко оцінити рівень обізнаності суб'єктів ринку з основними положеннями та нормами конкурентного законодавства. Для цього здійснюється моніторинг обізнаності суспільства. На сучасному етапі для цієї мети активно використовуються інформаційні технології, Internet. Також зазначені

технології використовуються для розіслани інформації та контактуванням із учасниками адвокатування конкуренції.

Повчальним є досвід Польщі, де Польське антимонопольне відомство у сфері адвокатування конкуренції шляхом застосування сучасних інформаційних технологій досягло значних результатів. Зокрема, було підготовлено ряд відеофільмів про роль конкуренції, які демонструються у вільному доступі в Інтернеті на сайті YOU TUBE. Для школярів і студентів організували зустрічі з метою ознайомлення з принципами конкуренції розробляються та поширюються відповідні комікси.

В Україні цей передовий досвід лише починається застосовуватись. Так, для інформування про діяльність антимонопольного комітету України створений офіційний сайт (<http://www.amc.gov.ua>). Також Антимонопольний комітет України є отримувачем міжнародної технічної допомоги за проектом «Поставка ІТ-обладнання для інтегрування регіональної мережі Антимонопольного Комітету України» EuropeAid/129155/C/SUP/UA, який здійснюється в Україні на кошти Європейської комісії згідно з Договором від 29 березня 2010 р. № 2010/217-296.

На даний час співпраця через офіційний веб-сайт Антимонопольного комітету здійснюється за такими напрямками: діє окремо запроваджений розділ «Дискусійний форум», де відвідувачі сайту можуть обговорювати актуальні теми; створено розділ «Каталог послуг», який складається з рубрик: «Громадянам», «Юридичним особам», «Державним службовцям» і «Міжнародній спільноті»

Для створення національних ринків і захисту економічних інтересів суб'єктів господарювання зі сторони держави має здійснюватися конкурентна політика. Конкурентну політику можемо визначити як комплекс заходів щодо підтримки, захисту і розвитку конкуренції та дій які спрямовуються на припинення, обмеження та попередження зловживань монопольною владою та боротьбу з недобросовісною конкуренцією. Для

реалізації конкурентної політики державою необхідною умовою є формування цілей та інструментів конкурентної політики, здійснення моніторингу та прогнозування конкуренції на соціально важливих ринках.

Таким чином, державне регулювання економічної конкуренції - це цілеспрямована державна діяльність, що здійснюється на засадах і в межах, встановлених чинним законодавством, по встановленню і реалізації ведення економічної діяльності на товарних ринках з метою захисту добросовісної конкуренції і забезпечення ефективності ринкових відносин.

Висновки до розділу 1

В розділі першому було досліджено науково-теоретичні засади економічної конкуренції у правовій доктрині. На цій основі здійснено спробу сформулювати відповідні теоретичні висновки, а саме:

1. Генезис формування та становлення економічної конкуренції у правовій доктрині має свої історичні передумови, що призвело до виділення окремої підгалузі господарського права – конкурентне право. Цей шлях проходив за допомогою виокремлення правових особливостей діяльності суб'єктів господарювання, формування правових уявлень стосовно економічної конкуренції та монопольного становища окремих суб'єктів. Дослідження динаміки та сутності конкуренції здійснено багатьма вченими, що дає можливість цілісно будувати державну стратегію в сфері державного регулювання господарської діяльності. Серед класиків економічної теорії конкуренції слід відзначити праці А. Сміта, Д. Рікардо, А. Маршалла, Дж. Робинсон, П. Хейне., Ф. Хайєком, Дж. Стіглером, М. Портером, Дж. Кейнсом, Ф. Найтом, П. Самуельсоном, Л. Ерхардом та ін.; серед сучасних дослідників С. Кваша, М. Малік, Б. Рубін, Б. Пасхавер, Р. Фатхундінов, О. Шпичак, А. Юданов та ін.

2. Над поняттям «конкуренція» працювало багато науковців протягом досить тривалого часу, що дало змогу проведенню досить змістовних досліджень цієї категорії. Формулювання теоретичних досліджень, аналіз ринкових процесів пов'язаних із конкуренцією зумовило формування окремої державної економічної політики та відповідного прийняття нормативних актів на загальнодержавних рівнях.

Конкурентна політика держави полягає у створенні умов для самореалізації економічного потенціалу підприємництва, створення умов для забезпечення стабільності, інноваційного розвитку, та економічного прогресу, а також системи соціального захисту населення.

3. Перша назва конкурентного законодавства це антитрестівське законодавство. Метою американської конкурентної політики став захист конкуренції на основі формування перешкод використання монопольного становища. «Американська модель» отримала подальший розвиток у Японії та Канаді, Аргентині, Чилі та інших державах. На противагу американській «Європейська модель» основною ціллю має не боротьбу із монополіями, а створення захисту від зловживання домінуючим становищем та недобросовісною конкуренцією. При цьому в Європі законодавство з приводу конкуренції з'являються пізніше, ніж в Америці.

4. Метою державного регулювання конкуренції та монополізму є:

- підтримання підприємництва, яке забезпечує інтереси споживачів шляхом поліпшення умов послуг створення на ринку нових товарів та їх реалізації;

- задоволення потреб населення як кінцевих споживачів (захист прав споживачів);

- створення умов свободи конкуренції (розвиток суперництва між товаровиробниками за найвигідніші умови виробництва та продажу товарів);

- захисту національного товаровиробника, що відповідає інтересам національної економіки

РОЗДІЛ 2 . ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ.

2.1. Нормативно-правові засади економічної конкуренції в Україні.

Перехід України на ринкові відносини, створення економічної системи стало поштовхом для формування власної системи захисту конкуренції. У порівнянні з іншими державами, що мають системи захисту конкуренції, Україна почала процес прийняття конкурентного законодавства та формування органів його імплементації у дуже складних початкових умовах. При цьому Україна досягла значного прогресу в розбудові правових інститутів конкурентної політики, реалізації програм адвокатування конкуренції та правозастосування.

На сьогодні існує вже понад 120 країн в світі з власним конкурентним режимом. Україна є однією з цих країн.

Основними перешкодами були, те що, по-перше попередня економічна система (майже сімдесят років) формувалася на централізованій плановій економіці, коли вся господарська діяльність зосереджувалася у великих підприємствах для контролю зі сторони держави.

По-друге, структурно економічна система радянських часів не передбачала посередницьких чи проміжних ринків, а їх функції виконували державні підприємства, що пізніше ускладнили перехід до ринкової економіки.

По-третє, державні підприємства не лише генерували дохід, а й виконували функції великих соціальних організацій. За таких обставин перепрофілювання, поділ, банкрутство цих підприємств призводило до соціальних проблем [107].

По-четверте, це брак кваліфікованих спеціалістів під час створення конкурентного органу.

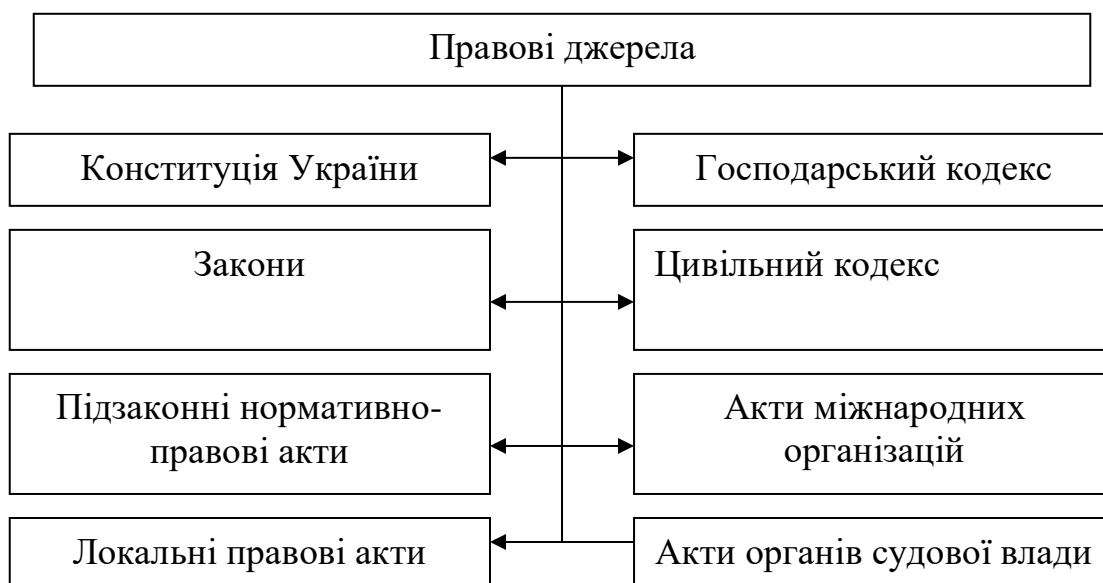
На даний час діяльність України у сфері розвитку конкурентного законодавства багато експертів відзначають як успішною.

Зокрема, ринково спрямований курс був проголошений на державному рівні в Декларації про державний суверенітет України від 16.07.1990 року та Законом “Про економічну самостійність Української РСР” від 03.08.1990 року. Також визначне значення для забезпечення умов формування і розвитку ринкових механізмів конкуренції в економіці України мало прийняття 07.02.1991 року Закону України “Про власність” (втратив чинність) та Закону України “Про підприємництво”, якими було закладено підвалини змагальності підприємців на ринку.

Першим нормативним актом, який був направлений на розвиток і підтримання конкуренції в Україні став Закон України “Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності” від 18.02.1992 року. Предметом цього Закону були зловживання домінуючим становищем, антиконкурентні угоди та дискримінація суб’єктів господарювання органами влади, а також методи недобросовісної конкуренції між суб’єктами господарювання.

На даний час встановлені або санкціоновані державою норми, якими регулюються відносини конкуренції належать до сфери господарського та цивільного законодавства. Де реалізація зазначеної діяльності здійснюється на підставі об’єктивного права, тобто на підставі нормативно-правових актів та інших джерел права (рис.2.1.). При цьому в доктрині українського права, окремі теоретики відстоюють позицію про необхідність виділення «конкурентного права». Та, як в багатьох розвинутих державах дана галузь вже існує на протязі довгого періоду. Так, В американській юридичній науці “конкурентне право” використовується як синонім поняття “підприємницьке право” (business competition law). В європейській правовій

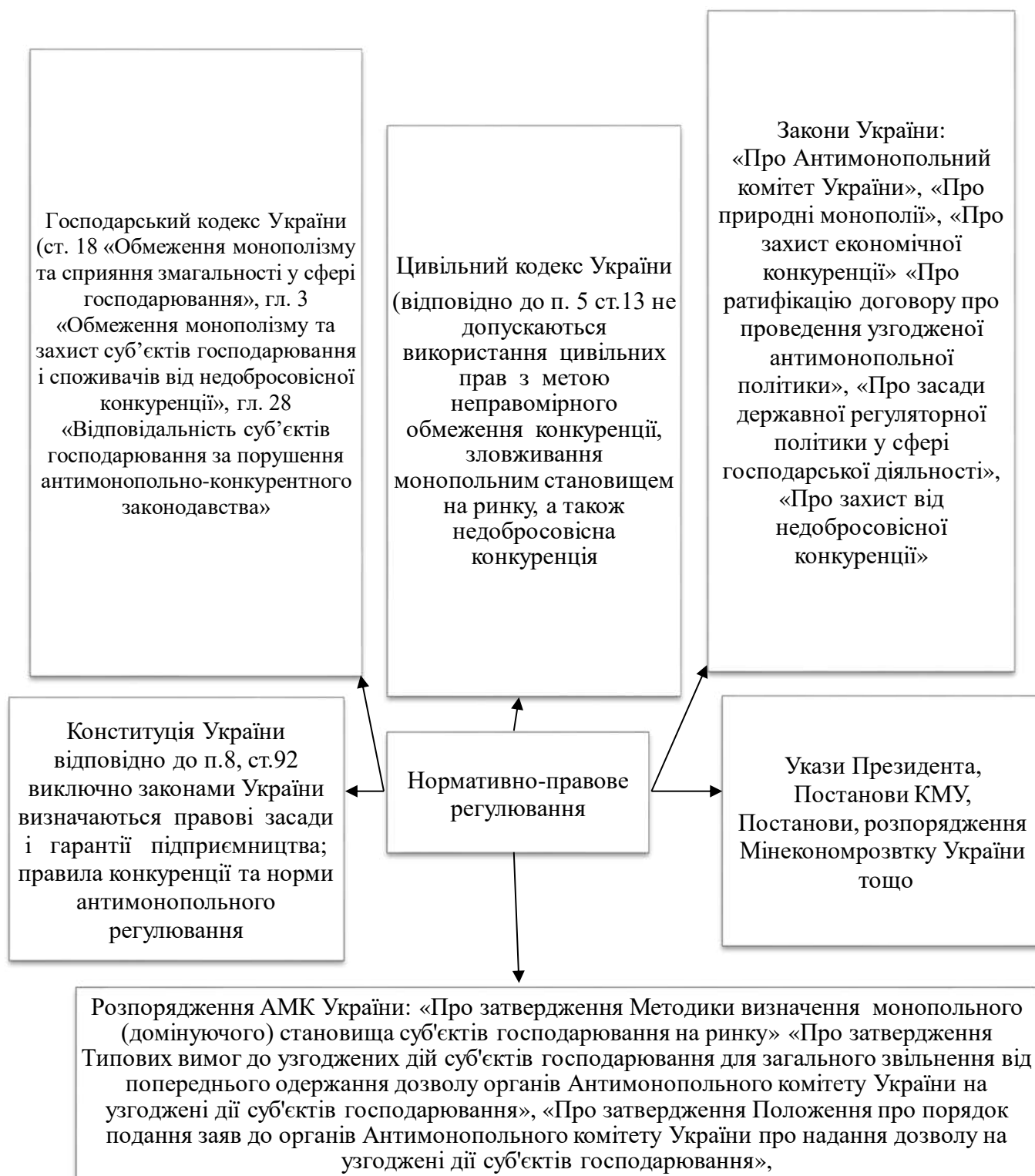
доктрині поняття “конкурентне право” також розглядається даний напрямок.

Рис. 2.1. Види джерел із захисту конкуренції в Україні

На сучасному етапі державотворення одним із принципових положень підприємництва в Україні є ст. 42 Конституції України [1] в якій закріплене державне забезпечення захисту конкуренції. В зазначеній статті Конституції вказано, що не допускається зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Таким чином антимонопольна та конкурентна політика є частиною національної стратегії ринкових перетворень.

Серед сучасного нормативного забезпечення з приводу державного регулювання монополізму та конкуренції в Україні можемо назвати наступні нормативні нормативні акти, а саме Господарський кодекс України, Закони України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 р. [5], «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 р. [7], «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 р. [8] та інші нормативно-правові акти (рис.1.2.).

Рис.2.2. Нормативно-правове регулювання конкурентних відносин в Україні

Статтею 10 Господарського кодексу України передбачено, що антимонопольно-конкурентна політика є одним з основних напрямів економічної політики держави [3]. Відповідно до зазначеної статті конкурентна політика спрямовується на створення конкурентного середовища під час діяльності суб'єктів господарювання, забезпечує їх взаємодію з метою недопущення проявів дискримінації одних суб'єктів іншими.

Статтею 18 Господарського кодексу України передбачає, що держава має забезпечувати антимонопольно-конкурентну політику та сприяти розвитку змагальності у сфері господарювання шляхом запровадження загальнодержавних програм, які затверджуються Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України. При цьому державна політика у сфері економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності та захисту суб'єктів господарювання і споживачів від недобросовісної конкуренції в Україні здійснюється, як уповноваженими органами державної влади так і органами місцевого самоврядування. Зазначеним суб'єктам забороняється вчиняти дії та приймати акти, які усувають конкуренцію, чи запроваджують обмеження на ринку, не передбачене законодавством. Нормативними актами в окремих випадках встановлюються винятки з цих правил для національної безпеки, оборони чи для інших загальнодержавних інтересів.

Законом України «Про захист економічної конкуренції» передбачено правові засади захисту та підтримки конкуренції, обмеження монополізму в економічній діяльності і спрямовання державного регулювання господарської діяльності на забезпечення ефективної економіки на базі розвитку конкуренції. Згідно із зазначеним нормативним актом, «економічна конкуренція (конкуренція) — це змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими такими суб'єктами, внаслідок чого споживачі та названі

суб'єкти мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку» [8].

Досить важливу роль відіграє в сфері захисту суб'єктів господарювання і споживачів від недобросовісної конкуренції Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції». Згідно зазначеного нормативного акту, «недобросовісною конкуренцією є будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності» [7].

Також особливе правове значення мають нормативні акти, які встановлюють правовий режим та сферу повноважень для органів спеціальної компетенції в сфері здійснення конкурентної політики. Таким органом в Україні Антимонопольний комітетом.

Повноваження органів Антимонопольного комітету визначаються Законом «Про Антимонопольний комітет України», Положенням про територіальне відділення затверджене розпорядженням Антимонопольного комітету України від 23 лютого 2001 р. № 32-р [22] та іншим законодавством.

Важливою умовою державної конкурентної політики є державне регулювання природних монополій. В Україні правове регулювання здійснюється на підставі Закону України «Про природні монополії» від 20 квітня 2000 р. [9] та іншим законодавством.

Згідно ст. 28 Господарського кодексу України природна монополія — це стан товарного ринку, за якого задоволення попиту на цьому ринку є більш ефективним за умови відсутності конкуренції внаслідок технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зменшенням витрат виробництва на одиницю товару в міру збільшення обсягів виробництва), а товари (послуги), що виробляються суб'єктами господарювання, не можуть бути замінені у споживанні іншими, у зв'язку з чим попит на цьому товарному ринку менше залежить від зміни цін на такі

товари (послуги), ніж попит на інші товари (послуги) [3]. При цьому суб'єктами зазначених монополій є суб'єкти господарювання, не залежно від форми власності (монопольні утворення), які реалізують/виробляють товари на ринку, що знаходиться у стані природної монополії.

Статтею 5 Закону «Про природні монополії» передбачені сфери діяльності суб'єктів природних монополій.

Таблиця 2.1.

Сфери діяльності суб'єктів природних монополій

№ з/п	Види
1	транспортування трубопроводами нафти і нафтопродуктів, природного і нафтового газу
2	зберігання природного газу в обсягах, що перевищують установлений рівень
3	розподіл природного і нафтового газу трубопроводами
4	транспортування інших речовин трубопровідним транспортом
5	розподіл електроенергії (передача її місцевими (локальними) електромережами)
6	передача електроенергії магістральними та міждержавними електричними мережами
7	користування залізничними коліями, диспетчерськими службами, вокзалами та іншими об'єктами інфраструктури залізничного транспорту загального користування
8	управління повітряним рухом
9	транспортування теплової енергії
10	централізоване водопостачання та водовідведення
11	спеціалізовані послуги у річкових, морських портах та аеропортах відповідно до переліку, визначеного Кабінетом Міністрів України
12	захоронення побутових відходів

При цьому Антимонопольним комітетом здійснюється зведений облік суб'єктів природних монополій.

Слід звернути увагу на те, що зазначеним законом регулюються і суміжні ринки — тобто ті, які не перебувають у стані природної монополії. Але суб'єктами яких реалізація вироблених товарів або використання товарів інших суб'єктів господарювання неможлива без використання

товарів, що виробляються суб'єктами природних монополій. Серед таких ринків є : 1) постачання природного газу та інших речовин, транспортування яких здійснюється трубопровідним транспортом; 2) виробництво електроенергії в обсягах, що перевищують установлений рівень; 3) внутрішні та міжнародні перевезення пасажирів та вантажів залізничним, повітряним, річковим та морським транспортом; 4) постачання електроенергії; 5) продаж природного газу власного видобутку в обсягах, що перевищують установлений рівень; 6) виробництво теплової енергії (крім установлених випадків) та її постачання; 7) тощо.

Серед правових інструментів, які представлені у державній політиці України з метою збалансування інтересів суспільства, суб'єктів природних монополій та споживачів їх товарів Закон України «Про природні монополії»:

1. визначає структуру державних органів, які мають компетенцію щодо діяльності суб'єктів природних монополій.

2. визначає основні функції, завдання і повноваження національних комісій регулювання природних монополій;

3. передбачає ліцензування у сферах природних монополій та на суміжних ринках;

4. встановлює предметом державного регулювання, а саме : 1) ціни (тарифи) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій; 2) доступ споживачів до товарів, які реалізуються суб'єктами природних монополій; 3) інші умови;

5. встановлює обов'язки суб'єктів природних монополій. Природні монополісти мають дотримуватися стандартів, порядку ціноутворення, і показників якості та безпеки товару, забезпечувати на недискримінаційних умовах реалізацію вироблених ними товарів, тощо;

б) передбачає відповідальність суб'єктів природних монополій та органів, які регулюють їх діяльність. Зокрема, це накладання адміністративно-господарських штрафів, вилучення незаконно одержаного прибутку, виручки, а також у відшкодуванні збитків.

Таким чином, ми можемо підсумувати наступне, нерегульована ринкова економіка розвивається здебільшого стихійно згідно економічних правил ринку. Такий розвиток не завжди має позитивних ефект для соціально-економічних інтересів держави. Тому дані процеси слід коректувати та доповнювати державно-владною складовою для зменшення негативних проявів.

2.2. Інституційно-організаційні особливості економічної конкуренції в Україні.

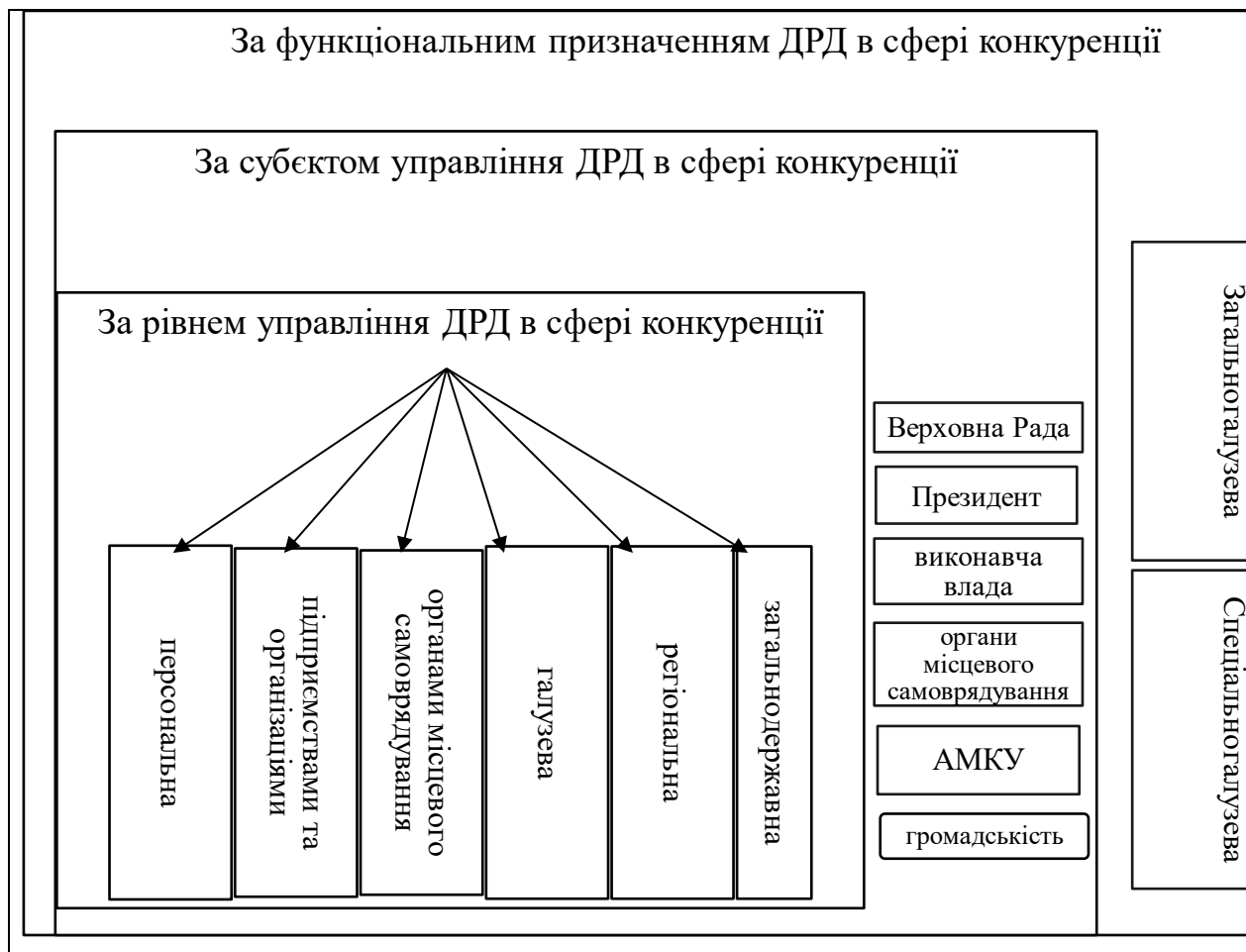
Створення дієвої інституційної системи державного економічного управління є засобом забезпечення конкурентної політики держави. Як вже вказувалося, в Україні створена і функціонує відповідна структура органів державної влади з приводу регулювання конкурентних відносин на ринку та їх захисту. При цьому, що функції державного управління в сфері конкуренції розподіляються між різними органами державної влади та управління. В сукупності ці органи створюють систему органів державного управління в сфері конкуренції. Кожен з цих органів державного управління наділений державою певною компетенцією, яка закріплюється у відповідних нормативних актах.

Таким чином ми можемо виділити окремий напрямок державно-регуляторної діяльності із захисту та забезпечення конкурентних відносин (див рис. 2.3.) . Державно-регулятивна діяльність із захисту та забезпечення економічної конкуренції – це процес загальних і спеціальних управлінських заходів на реалізацію обумовлених чинним законодавством повноважень владних суб'єктів щодо проголошених та гарантованих державою економічних можливостей особи у сфері економічної конкуренції.

Характеризуючи зазначену діяльність, слід відмітити, що вона має свої особливості. До яких належить:

- наявність спеціального об'єкту впливу;

- особливі повноваження, якими наділяються суб'єкти;
- особливості правової системи регулювання.

Рис. 2.3. Державно-регуляторна діяльність (ДРД) із захисту та забезпечення конкурентних відносин

Аналізуючи державно-регуляторну діяльність із забезпечення конкурентних відносин, можна виділити її напрями здійснення (рис. 2.4.)

Рис. 2.4. Напрями державно-регуляторної діяльності із забезпечення конкурентних відносин.

Характеризуючи систему органів державного управління (рис. 2.4), слід звернути увагу на поділ, який здійснюють за сферою компетенції на органи загальної та спеціальної компетенції.

Основним законодавчим органом в Україні, що визначає основні принципи та загальні засади політики з приводу конкуренції є Верховна Рада. До її повноважень, належить надання згоди на призначення на посаду та звільнення Президентом України Голови Антимонопольного Комітету. Верховна Рада приймає закони, постанови в сфері конкурентної політики та антимонопольного регулювання. Верховною радою визначаються засади політики України щодо розвитку конкуренції, затверджуються державні програми демонополізації економіки, розвитку

конкуренції, підприємництва, програми дій Уряду. Верховна Рада України заслуховує щорічні звіти Антимонопольного комітету, тощо [1].

Рис. 2.5. Структура державної влади по забезпеченню економічної конкурентної політики в Україні.

Серед суб'єктів владних повноважень важливу роль відіграє Президент України. Зокрема Президент України крім призначення звільнення з посади за згодою Верховної Ради України Голови Антимонопольного комітету України видає укази і розпорядження щодо антимонопольної політики. Дані нормативні акти є обов'язковими до виконання на території України. Особливу роль Президент України відіграє у розгляді та затвердженні державних програм розвитку окремих видів економічної діяльності, протидії монополюним утворенням тощо.

Як центральний орган виконавчої влади, Кабінет Міністрів України в сфері конкуренції відіграє важливу роль, а саме:

1) забезпечує розробку і здійснення загальнодержавних програм економічного розвитку (зокрема програм демонополізації і розвитку конкуренції);

2) забезпечує рівні умови розвитку всіх форм власності, забезпечує соціальну спрямованість економіки, вживає заходів щодо демонополізації економіки і розвитку конкуренції;

3) здійснює управління об'єктами державної власності відповідно до закону;

4) визначає правові засади ліквідації, реорганізації та створення промислово-фінансових груп та запровадження механізмів запобігання монополізації товарних ринків, забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики;

5) встановлює економічні показники антимонопольного регулювання, щодо регулювання цін і тарифів на товари народного споживання, продукцію виробничо-технічного характеру, роботи і послуги монопольних утворень;

6) визначає порядок визначення сум, які повинні вноситись до бюджету підприємствами-монополістами та ін.

Відповідно до ч. 3 ст.10 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р., Кабінет Міністрів України може надати згоду на узгоджені дії та економічну концентрацію, на які не було надано дозволу Антимонопольним комітетом України, якщо учасники узгоджених дій доведуть, що позитивний ефект для суспільних інтересів переважає негативні наслідки обмеження конкуренції [8]. Таким чином, Кабінет Міністрів України перебирає на себе функції Антимонопольного комітету України стосовно рішень в сфері економічної конкуренції.

Реалізацію державної економічної політики в сфері створення умов для конкуренції покладається також на Фонд державного майна України.

Зокрема Фонд державного майна України. Фонд державного майна України заснований у 1991 році відповідно до постанови Кабінету Міністрів Української РСР № 158 для здійснення державної політики в сфері приватизації державного майна. Регіональні відділення Фонду були створені в 1992 році.

Серед повноважень Фонду державного майна України в сфері конкурентної політики можемо виділити наступні: 1) реалізація державної політики в сфері приватизації, оренди, використання й відчуження державного майна; 2) управління об'єктами державної власності, зокрема корпоративними правами держави в статутних капіталах господарських товариств, щодо яких ухвалене рішення про приватизацію та затверджено план приватизації або план розміщення акцій; товариств, утворених у процесі перетворення (у тому числі шляхом корпоратизації) державних підприємств, що належать до сфери його управління, а також товариств, утворених при участі Фонду державного майна України; 3) захист майнових прав державних підприємств, установ і організацій, а також корпоративних прав держави на території України та за її межами; 4) здійснення контролю у сфері організації та проведення приватизації державного майна; 5) співробітництво з міжнародними організаціями в реалізації державної політики у сфері приватизації, оренди, використання та відчуження державного майна, тощо [44].

Особливе місце в сфері забезпечення економічної конкурентної політики займає Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Відповідно до Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, яке затверджене постановою Кабінетом Міністрів України від 20.08.2014р. №459 Міністерство проводить аналіз стану і тенденції економічного розвитку держави та її адміністративних одиниць, активно бере участь у розробленні економічної політики країни, формуванні пріоритетних напрямів економічної політики; готує разом з Антимонопольним комітетом України, Фондом державного майна України, Національним банком України

прогнози економічного і соціального розвитку України, проекти Державної програми економічного та соціального розвитку України на наступний рік; проводить моніторинг її виконання [20].

Також, особливе місце в сфері здійснення державної конкурентної політики займає Державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» яке утворено згідно постанови Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2003 року № 1337.

Зокрема, Законом України «Про стандартизацію» від 05.06.2014 р., передбачено створення в Україні для суб'єктів господарювання передумови наближення національної системи стандартизації до міжнародних і європейських норм та правил, що є запорукою позитивної конкурентної політики держави. Відповідно до ч. 1 ст. 11 зазначеного Закону, Мінекономрозвитку було утворено національний орган стандартизації, який розпочав свою діяльність 03.01.2015р. та який проіснував до 26.11.2014. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 № 1163 «Про визначення державного підприємства, яке виконує функції національного органу стандартизації» функції національного органу стандартизації виконує державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості».

Спеціальним органом, який здійснює державну політику є Антимонопольний комітет України. Його правовий статус регулюється окремим Законом. Метою цього органу є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності. Він є колегіальним органом, що, згідно із законодавством, складається з Голови Антимонопольного комітету України, його заступників, державних уповноважених Антимонопольного комітету України, голів територіальних відділень Антимонопольного комітету України.

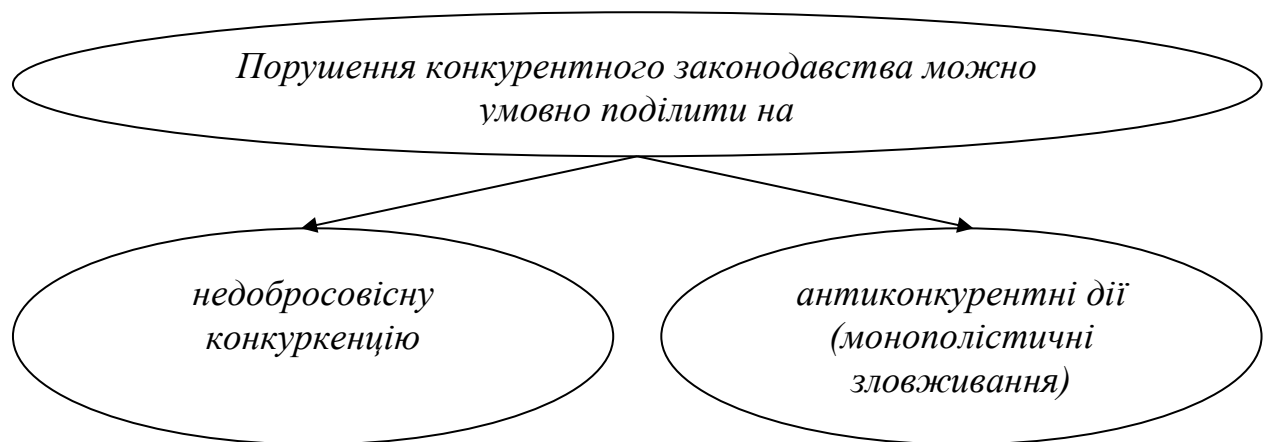
Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» Антимонопольний комітет має спеціальні процесуальні засади своєї діяльності на рівні з правоохоронними органами.

Так, згідно зі ст. 7 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» Антимонопольний комітет здійснює свої функції в сфері: здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції; здійснення контролю за узгодженими діями, концентрацією; здійснення контролю за допустимістю державної допомоги для конкуренції, здійснення контролю у сфері державних закупівель. Для реалізації зазначених функцій Антимонопольний комітет України, може: здійснювати розгляд заяви і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, проводити розслідування, приймати за ними розпорядження та рішення; здійснювати перевірку суб'єктів господарювання, об'єднань, органів державної влади та місцевого самоврядування щодо дотримання ними вимог законодавства та під час проведення розслідувань за заявами і справами, вимагати від них інформацію; вилучати або накладати арешт на предмети, документи чи інші носії інформації, які можуть бути доказами у справі; здійснювати дослідження ринку, визначати межі товарного ринку, а також становище, в тому числі домінуюче (монопольне), суб'єктів господарювання на ринку та приймати рішення; направляти обов'язкові рекомендації органам, суб'єктам господарювання, об'єднанням щодо припинення порушень, усунення причин порушень і умов, що їм сприяють; а також і інші повноваження [5].

Крім того Антимонопольний комітет має повноваження також у сферах формування та реалізації конкурентної політики, сприяння розвитку конкуренції, нормативного і методичного забезпечення своєї діяльності та застосування законодавства про захист економічної конкуренції.

2.2. **Порушення конкурентного законодавства та його кваліфікація.**

На даний час в законодавстві України є чіткі критерії визначення порушень антимонопольно-конкурентного законодавства України. Зокрема такі визначення дають Закони України «Про захист економічної конкуренції», «Про захист від недобросовісної конкуренції». Виходячи із системи правового регулювання, змісту та особливостей застосування санкцій ці порушення ми можемо їх класифікувати (рис. 2.4.)

Рис. 2.6. Види порушень конкурентного законодавства.

Крім зазначеного поділу на науковому рівні застосовується більш деталізований поділ порушень конкурентного законодавства, а саме: 1) антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання; 2) антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю; 3) зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку; 4) обмежувальна та дискримінаційна діяльність суб'єктів господарювання, об'єднань; 5) неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці 6) створення перешкод суб'єктам господарювання у

процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції; 7) неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання.

1. Антиконтурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання. Відповідно до чинного законодавства, а саме Закону України «Про захист економічної конкуренції» узгодженими діями є укладення суб'єктами господарювання угод у будь-якій формі, прийняття об'єднаннями рішень у будь-якій формі, а також будь-яка інша погоджена конкурентна поведінка (діяльність чи бездіяльність) вказаних суб'єктів. Узгодженими діями є також створення суб'єкта господарювання, метою чи наслідком якого є координація конкурентної поведінки [8].

Таким чином даючи визначення антиконтурентним узгодженим діям можемо їх означити як узгоджені дії, що призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції. Законодавець дає перелік цих дій (див. табл. 2.2.)

Таблиця 2.2.

Види анти конкурентних узгоджених дій

№ з/п	Види
1	встановлення цін чи інших умов придбання або реалізації товарів
2	розподілу ринків чи джерел постачання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи придбання, за колом продавців, покупців або споживачів чи за іншими ознаками
3	обмеження виробництва, ринків товарів, технікотехнологічного розвитку, інвестицій або встановлення контролю над ними
4	спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів
5	усунення з ринку або обмеження доступу на ринок (вихід з ринку) інших суб'єктів господарювання, покупців, продавців
6	застосування різних умов до рівнозначних угод з іншими суб'єктами господарювання, що ставить останніх у невігідне становище в конкуренції
7	суттєвого обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин
8	укладення угод за умови прийняття іншими суб'єктами господарювання додаткових зобов'язань, які не стосуються предмета цих угод

Зазначені антиконкурентні узгоджені дії відповідно до ст. 6 Закону України «Про захист економічної конкуренції» є правопорушенням і тягнуть за собою відповідальність.

Разом із тим, згідно Закону України «Про захист економічної конкуренції» ці положення не застосовуються: 1) до угод про передачу прав або про використання об'єкта права інтелектуальної власності в частині обмежень, що не виходять за межі законних прав суб'єкта права інтелектуальної власності (стаття 9); 2) до узгоджених дій щодо постачання чи використання товарів, у випадку коли учасник цих дій стосовно іншого контрагента встановлює обмеження на використання поставлених ним товарів чи товарів інших постачальників тощо (стаття 8) ; 3) до будь-яких добровільних узгоджених дій малих або середніх підприємців щодо спільного придбання товарів, які не призводять до суттєвого обмеження конкуренції та сприяють підвищенню конкурентоспроможності таких підприємців (стаття 7) [8].

У випадку, коли узгоджені дії суттєво не обмежують конкуренцію вони бути дозволені в установленому порядку.

2. Зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку. Статтею 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції» передбачено, що Зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку є дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку.

Відповідно до ст. 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції» суб'єкт господарювання посідає монопольне (домінуюче) становище на ринку товару, якщо на цьому ринку у нього немає жодного конкурента або не зазнає значної конкуренції внаслідок обмеженості

можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, наявності пільг чи інших обставин. Статтею 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції» передбачено види порушень зловживань монопольним становищем (див. табл. 2.3).

Таблиця 2.3.

**Види порушень
зловживань монопольним становищем.**

№ з/п	Види
1	встановлення таких цін чи інших умов придбання або реалізації товару, які неможливо було б встановити за умов існування значної конкуренції на ринку
2	обумовлення укладання угод прийняттям суб'єктом господарювання додаткових зобов'язань, які за своєю природою або і гідно з торговими та іншими чесними звичаями у підприємницькій діяльності не стосуються предмета договору;
3	застосування різних цін чи різних інших умов до рівнозначних угод з суб'єктами господарювання, продавцями чи покупцями без об'єктивно виправданих на те причин;
4	суттєве обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих причин;
5	часткова або повна відмова від придбання або реалізації товару за відсутності альтернативних джерел реалізації чи придбання;
6	обмеження виробництва, ринків або технічного розвитку, що завдало чи може завдати шкоди іншим суб'єктам господарювання, покупцям, продавцям;
7	створення перешкод доступу на ринок (виходу з ринку) чи усунення з ринку продавців, покупців, інших суб'єктів господарювання.

При цьому становище монопольним вважається становище суб'єкта господарювання, коли частка на ринку товару перевищує 35 відсотків, якщо він не доведе, що зазнає значної конкуренції. Також монопольним може бути визнане становище коли частка суб'єкта господарювання на ринку товару складає менше ніж 35 відсотків, коли суб'єкт господарювання не зазнає значної конкуренції. Крім того, якщо двоє чи більше суб'єктів

господарювання посідає монопольне становище на ринку стосовно певного виду товару між ними немає конкуренції або є незначна конкуренція і щодо них, разом узятих, виконується одна із зазначених умов: 1) сукупна частка трьох суб'єктів господарювання на одному ринку належать перевищує 50 відсотків; 2) сукупна частка п'яти суб'єктів господарювання на одному ринку перевищує 70 відсотків.

Зловживання монопольним (домінуючим) становищем є порушенням умов економічної конкуренції та заборонено законом. У випадку виявлення такого порушення до порушників застосовуються санкції.

3. Антиконтурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю.

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про захист економічної конкуренції» передбачено, що «антиконтурентними діями органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю є прийняття будь-яких актів (рішень, наказів, розпоряджень, постанов тощо), надання письмових чи усних вказівок, укладення угод або будь-які інші дії чи бездіяльність органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю (колегіального органу чи посадової особи), які призвели або можуть призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції» [8].

Вчинення зазначених дій посадовими особами забороняється і тягне за собою відповідальність.

На загальнодержавному рівні в Україні створені ряд правоохоронних органів де основним завданням є запобігання корупції та недопущення порушень зі сторони посадових осіб органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю.

В розділі III Закону України «Про захист економічної конкуренції» подається перелік цих правопорушень (див. табл. 2.4)

Таблиця 2.4.

**Види антиконкурентних дій
органів влади, органів місцевого самоврядування, органів
адміністративно-господарського управління та контролю**

№ з/п	Види
1	заборона або перешкоджання створенню нових підприємств чи здійсненню підприємництва в інших організаційних формах, встановлення обмежень на здійснення окремих видів діяльності, на виробництво, придбання чи реалізацію певних видів товарів;
2	будь-яка дія, спрямована на централізований розподіл товарів, розподіл ринків між суб'єктами господарювання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи закупівель або за колом споживачів чи продавців;
3	пряме або опосередковане примушення суб'єктів господарювання до пріоритетного укладення договорів, першочергової поставки товарів певному колу споживачів чи першочергового їх придбання у певних продавців;
4	пряме або опосередковане примушення суб'єктів господарювання до вступу в асоціації, концерни, міжгалузеві, регіональні чи інші форми об'єднань або здійснення узгоджених дій, концентрації суб'єктів господарювання в інших формах;
5	дія, внаслідок якої окремим суб'єктам господарювання або групам суб'єктів створюються несприятливі чи дискримінаційні умови діяльності порівняно з конкурентами;
6	надання окремим суб'єктам господарювання або групам суб'єктів пільг чи інших переваг, які ставлять їх у привілейоване становище стосовно конкурентів, що призводить або може призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції;
7	встановлення заборони на реалізацію певних товарів з одного регіону країни в іншому або надання дозволу на реалізацію товарів з одного регіону в іншому в певному обсязі чи за виконання певних умов;
8	дія, якою встановлюються не передбачені законами заборони та обмеження самостійності підприємств, у тому числі щодо придбання чи реалізації товарів, ціноутворення, формування програм діяльності та розвитку, розпорядження прибутком.

4. Обмежувальна та дискримінаційна діяльність суб'єктів господарювання, об'єднань.

Даний вид антиконкурентних дій передбачено розділом IV Закону України «Про захист економічної конкуренції». Зокрема, «суб'єктам господарювання, об'єднанням забороняється схилити інших суб'єктів господарювання до вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції чи сприяти вчиненню таких порушень» [8].

При цьому суб'єктам господарювання, які отримали дозвіл згідно із законом на узгоджені дії, забороняється встановлювати щодо інших суб'єктів та їхньої господарської діяльності будь-які обмеження, схилити їх до надання будь-яким особам без об'єктивних причин переважних умов у господарській діяльності.

Досить важливе є правило стосовно заборони обмежувальної діяльності об'єднань в частині відмови суб'єктові господарювання у прийнятті до такого об'єднання, що спричиню невігідне становище в конкуренції такого суб'єкта, якщо така відмова є необґрунтованою і не виправданою. Зазначене правило використовується до об'єднань за таких підстав: 1) створення та діяльність об'єднання не призводить до економічної концентрації та антиконкурентних узгоджених дій згідно із законом; 2) об'єднання створюється чи діє для досягнення цілей, що не передбачають отримання прибутку; 3) об'єднання може об'єднати всіх учасників певного ринку чи території.

5. Неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання.

Ділова репутація — сукупність підтвердженої інформації про особу, що дає можливість зробити висновок про професійні та управлінські здібності такої особи, її порядність та відповідність її діяльності вимогам закону.

Відповідно до Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» передбачені дії в сфері використання ділової репутації суб'єкта господарювання, що визнаються правопорушенням (див. табл. 2.5.).

Таблиця 2.5.

**Дії в сфері використання ділової репутації
суб'єкта господарювання, що визнаються правопорушенням**

Види	Зміст
Неправомірне використання позначень	Неправомірним є використання імені, комерційного (фірмового) найменування, торговельної марки (знака для товарів і послуг), рекламних матеріалів, оформлення упаковки товарів і періодичних видань, інших позначень без дозволу (згоди) суб'єкта господарювання, який раніше почав використовувати їх або схожі на них позначення у господарській діяльності, що призвело чи може призвести до змішування з діяльністю цього суб'єкта. Використання у фірмовому найменуванні власного імені фізичної особи не визнається неправомірним, якщо до власного імені додається який-небудь відмітний елемент, що виключає змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання
неправомірне використання товару іншого виробника	введення у господарський обіг під своїм позначенням товару іншого виробника шляхом змін чи зняття позначень виробника без дозволу уповноваженої на те особи;
копіювання зовнішнього вигляду виробу	відтворення зовнішнього вигляду виробу іншого суб'єкта господарювання і введення його у господарський обіг без однозначного зазначення виробника копії, що може призвести до змішування з діяльністю іншого суб'єкта. Не визнається неправомірним копіювання зовнішнього вигляду виробу або його частин, якщо таке копіювання обумовлено виключно їх функціональним застосуванням. Дія цього правила не поширюється на вироби, що мають охорону як об'єкти права інтелектуальної власності;
порівняльна реклама	тобто реклама, що містить порівняння з товарами, роботами, послугами чи діяльністю іншого суб'єкта господарювання. Не визнається неправомірним порівняння в рекламі, якщо наведені відомості про товари, роботи, послуги підтверджені фактичними даними, є достовірними, об'єктивними, корисними для інформування споживачів.

6. Створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції.

Характеризуючи цей різновид конкурентних правопорушень, слід відмітити, що вони передбачені у главою 3 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» (див табл. 2.6).

Таблиця 2.6.

Дії що призводять до створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції

Види	Зміст
дискредитація суб'єкта господарювання,	поширення у будь-якій формі неправдивих, неточних або неповних відомостей, пов'язаних з особою чи діяльністю суб'єкта, у тому числі щодо його товарів, які завдали або могли завдати шкоди його діловій репутації
схилення до бойкоту суб'єкта господарювання	спонукання його конкурентом іншої особи, безпосередньо або через іншу особу, до відмови від установаження договірних зв'язків з цим суб'єктом, до невиконання (розірвання) або виконання неналежним чином договірних зобов'язань перед ним
підкуп працівника, посадою особи постачальника або покупця (замовника)	надання або пропонування йому конкурентом покупця (замовника) або постачальника, безпосередньо або через іншу особу, матеріальних чи інших вигод за неналежне виконання або невиконання службових обов'язків, що впливають з укладеного або пов'язані з укладенням між постачальником і покупцем (замовником) договору або за неукладення договору.
схилення постачальника до дискримінації покупця (замовника)	спонукання постачальника конкурентом покупця (замовника), безпосередньо або через іншу особу, до застосування постачальником до покупця (замовника) невігідних умов у господарській діяльності порівняно з цим чи іншими його конкурентами
досягнення неправомірних переваг у конкуренції	отримання таких щодо іншого суб'єкта господарювання шляхом порушення законодавства, яке підтверджено рішенням органу державної влади, органу місцевого самоврядування, наділеного відповідною компетенцією
поширення інформації, що вводить в оману	повідомлення суб'єктом господарювання, безпосередньо або через іншу особу, одній, кільком особам або невизначеному колу осіб, у тому числі в рекламі, неповних, неточних, неправдивих відомостей, зокрема внаслідок обраного способу їх викладення, замовчування окремих фактів чи нечіткості формулювань, що вплинули або можуть вплинути на наміри цих осіб щодо придбання (замовлення) чи реалізації (продажу, поставки, виконання, надання)

	товарів, робіт, послуг цього суб'єкта господарювання.
--	---

7. Неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці.

Даний різновид конкурентних правопорушень передбачено главою 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» (див табл. 2.7).

Таблиця 2.7.

**Дії в сфері неправомірного збирання,
розголошення та використання комерційної таємниці**

Види	Зміст
неправомірне збирання комерційної таємниці	добування протиправним способом відомостей, що відповідно до законодавства становлять комерційну таємницю, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання
розголошення комерційної таємниці	ознайомлення іншої особи без дозволу особи, уповноваженої на те, з вказаними відомостями особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням відповідних обов'язків, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання
схилення до розголошення комерційної таємниці	спонукання особи, якій були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням відповідних обов'язків зазначені відомості до розкриття цих відомостей, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання
неправомірне використання комерційної таємниці	впровадження у виробництво або врахування під час планування чи здійснення господарської діяльності без дозволу уповноваженої на те особи відповідних відомостей

Стосовно питання санкцій за порушення конкурентного законодавства, то санкції передбачені також зазначеними Законами України "Про захист економічної конкуренції" від 11.01.2001 р. № 2210-III(далі – Закон) та "Про захист від недобросовісної конкуренції" від 07.06.96 р. № 236/96-ВР .

А саме за порушення конкурентного законодавства застосовуються санкції у вигляді накладення штрафів, примусового поділу, застосування

відповідно до законодавства адміністративної відповідальності посадових осіб. Крім того, Закон передбачає можливість звернення до суду із заявою про відшкодування шкоди у подвійному розмірі, зокрема за зловживання монопольним становищем.

Охарактеризуємо окремі з них.

Одним із найбільш поширених видом санкцій за порушення конкурентного законодавства є штрафи, які здебільшого обраховуються у процентному відношенні до доходу від реалізації продукції за останній звітний рік, що передував року, в якому буде накладено штрафні санкції.

Згідно із чинним законодавством передбачено три види штрафних санкцій, які можуть бути застосовані до суб'єктів господарювання, що вчинили порушення, а саме штрафи у розмірі (1) до десяти відсотків доходу; (2) до п'яти відсотків доходу; (3) до одного відсотка доходу. В доному випадку слід звернути увагу на Рекомендаційні роз'яснення АМКУ "Щодо застосування положень частин другої, п'ятої та шостої статті 52 Закону України "Про захист економічної конкуренції", частини першої та другої статті 21 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" № 6-pp від 16.02.2016 р. в яких надано роз'яснення з приводу однакового застосування законодавства в частині підходів до визначення розміру штрафів за порушення антимонопольного законодавства.

Інший різновид штрафних санкцій це примусовий поділ суб'єктів господарювання. Примусовий поділу застосовується до суб'єктів господарювання, які зловживають монопольним (домінуючим) становищем на ринку. Здебільшого примусовий поділ застосовується разом зі штрафними санкціями.

При цьому законодавством передбачено винятки, при яких примусовий поділ не може бути застосований, а саме: неможливість організаційного або територіального відокремлення та наявність тісного технологічного зв'язку.

Відшкодування шкоди. Також, як форма відповідальності конкурентного законодавства передбачено відшкодування шкоди. Відшкодування шкоди проводиться за рішенням суду. Відповідно до чиновного конкурентного законодавства відшкодування шкоди здійснюється у подвійному розмірі завданої шкоди, що в результаті може становити досить значну суму.

Висновки до розділу 2

В розділі другому було досліджено державне регулювання економічної конкуренції в Україні. На цій основі здійснено спробу сформулювати відповідні теоретичні висновки, а саме:

1. Нормативно-правові засади економічної конкуренції в Україні мають свої історичні передумови. Зокрема, ринково спрямований курс був проголошений на державному рівні в Декларації про державний суверенітет України від 16.07.1990 року та Законом “Про економічну самостійність Української РСР” від 03.08.1990 року. Також визначне значення для забезпечення умов формування і розвитку ринкових механізмів конкуренції в економіці України мало прийняття 07.02.1991 року Закону України “Про власність” (втратив чинність) та Закону України “Про підприємництво”, якими було закладено підвалини змагальності підприємців на ринку. Першим нормативним актом, який був направлений на розвиток і підтримання конкуренції в Україні став Закон України “Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності” від 18.02.1992 року. Серед сучасного нормативного забезпечення з приводу державного регулювання монополізму та конкуренції в Україні можемо назвати наступні нормативні акти, а саме Господарський кодекс України, Закони України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 р., «Про захист від недобросовісної

конкуренції» від 7 червня 1996 р., «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 р. та інші нормативно-правові акти.

2. Державно-регулятивна діяльність із захисту та забезпечення економічної конкуренції – це процес загальних і спеціальних управлінських заходів на реалізацію обумовлених чинним законодавством повноважень владних суб'єктів щодо проголошених та гарантованих державою економічних можливостей особи у сфері економічної конкуренції.

Характеризуючи зазначену діяльність, слід відмітити, що вона має свої особливості. До яких належить:

- окремий правовий режим;
- наявність спеціального об'єкту впливу;
- особливі повноваження, якими наділяються суб'єкти;
- особливості правової системи регулювання.

3. На даний час в законодавстві України є чіткі критерії визначення порушень антимонопольно-конкурентного законодавства України. Зокрема такі визначення дають Закони України «Про захист економічної конкуренції», «Про захист від недобросовісної конкуренції». Виходячи із системи правового регулювання, змісту та особливостей застосування санкцій ці порушення ми можемо їх класифікувати на 1) антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання; 2) антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю; 3) зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку; 4) обмежувальна та дискримінаційна діяльність суб'єктів господарювання, об'єднань; 5) неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці 6) створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції; 7) неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

3.1. Європейський вектор розвитку України у правовій доктрині регулювання економічної конкуренції.

Розширення ринків, транскордонність господарських договорів спричиняє перегляду світовою спільнотою правового регулювання відносин конкуренції на світових ринках, та створення нових механізмів добросовісної конкуренції.

Багато науковців, як вітчизняних так і зарубіжних, вказують, що глобалізація призводить до перерозподілу внутрішньої господарської системи держав, утворюючи різноманітність вибору за рахунок іноземного суб'єкта [47, с. 66]. Тому, очевидним є те що в національних господарських та державно-правових відносинах стає актуальним забезпечення принципу захисту конкуренції на глобальному ринку. Серед ймовірних загроз для України є антиконкурентні узгоджені дії або, як їх називають у всьому світі, змови чи картелі. А. Філіпенко вказує, що в багатьох державах в процесі міжнародного співробітництва, торгівлі створюються тарифні і нетарифні обмеження застосовуються адміністративні санкції [2, с. 480], що впливає на внутрішню структуру ринку та міжнародну конкуренцію в цілому. Тому, економічна глобалізація вимагає переходу від двохсторонніх до багатосторонньої координації зовнішньоекономічної діяльності [108, с. 481].

В зв'язку з цим постає питання проведення щодо комплексного аналізу конкурентного законодавства в країнах ЄС, оскільки Україна вибрала вектор розвитку в частині зближення із ЄС.

Аналізуючи глобалізаційні процеси економіки, треба відміти, що вони для національної економіки мають як позитивні, так і негативні моменти.

Серед позитиву глобалізація сприяє зниженню вартості послуг і окремих товарів та вільному переміщенню технологій через кордони, інвестуванню в національну економіку. Серед негативних тенденцій вона спричиняє появу олігопольних чи монопольних утворень які встановлюють нові ринкові закони шляхом домовленостей між собою. Т. Удалов, розглядаючи зазначені процеси, вказує що негативні прояви глобалізації можуть призвести до спотворення чи усунення конкуренції з усіма можливим негативними наслідками [101, с. 261]. Аналізуючи різноманітні економічні системи, слід відмітити, що особливо негативні наслідки отримують країни, в яких відсутня нормативно-правова база контролю за недобросовісною конкуренцією. На сучасному етапі економічного розвитку багато із європейських країн виступають на врегулюванні зазначених процесів на міжнародному рівні. При цьому найперше слід провести гармонізацію чи то спробу уніфікації національних законодавств держав світу про захист економічної конкуренції. Створення ефективного міжнародного конкурентного права є сьогодні на порядку денному.

Аналізуючи сучасні процеси, слід відмітити, що з одного боку, завданням міжнародного права є усунення перешкод на шляху міжнародної торгівлі, в зв'язку чим така торгівля розвивається, а з іншою боку здійснення захисту громадян, та національних суб'єктів господарювання від негативних наслідків глобалізації.

Нобелівський лауреат Рональд Коуз визначав, що «функціонування ринків .... вимагає створення правових норм, які регулюють права та обов'язки тих, хто виконує угоди..... Для розуміння всіх вигод торгівлі....повинні існувати юридична система та юридичний порядок» [92, с. 10].

Лібералізація господарських відносин та усунення бар'єрів, введені державами, є цілями міжнародних відносин. Одночасно треба підкреслити, що процес лібералізації не слід плутати з процесом дерегуляції. Зокрема, дерегуляція це обмеження ролі державного втручання, а лібералізація це

створення недискриміційного торговельного режиму із дотриманням конкурентного середовища.

Конкурентна політика вже багато років знаходить відображення у багатьох міжнародних документах. Так, наприклад в ЄС у Римському договорі існувала глава «Правила конкуренції» (кол. статті 85-94), яка потім знайшла своє відображення в Лісабонському договорі про функціонування Євросоюзу (ст. 101-109 [59]). Зокрема в главі 15 Угоди про заснування «Конкурентна політика, монополії і державні підприємства» відображені заборони для монополій з приводу зловживань своїм становищем у іншій країні, також передбачені заборони при створенні державних підприємств, тощо. В рамках МЕРКОСУР був прийнятий Протокол про захист конкуренції в МЕРКОСУР (1996 р.). На рівні СНД був прийнятий в 1993 році Міжурядовий договір про проведення узгодженої антимонопольної політики, який був прийнятий в 2000 році в оновленій редакції, де було доповнено «Положенням про взаємодію».

На сучасному етапі більшість країн прийняли спеціальні закони з приводу захисту конкуренції. За своєю назвою та змістом ці закони є різними, наприклад – Закон про конкуренцію (Албанія, Азербайджан, Бельгія, Малайзія, Угорщина, Франція, Нідерланди та ін), антитрестівський закон (Чилі, Бразилія), Закон про скасування обмежень конкуренції (Німеччина) та ін. У деяких країнах це може бути кілька законів. Так, в Кореї – Закон про монопольне регулювання та ринкової торгівлі, Закон про справедливу торгівлю, в Сполученому Королівстві (Великобританії) діють Закон про монополії і контролі за діями, Закон про злиття і монополії, Закон про конкуренцію тощо.

При цьому глобалізація конкурентного права є відносно новою тенденцією в міжнародно-правовій практиці. Існуючі дипломатичні платформи з питань конкуренції вже мають певну історію. Так, в 1947 році на форумі з приводу створення Міжнародної організації торгівлі були пропозиції прийняти міжнародні правила щодо конкуренції. У березні 1948

р. на Конференції ООН в Гавані з проблем торгівлі та зайнятості був затверджений статут Міжнародної організації торгівлі однак його ратифікація державами виявилася неможливою. (статут ратифікували дві країни). Переговорні процеси спрямовані на прийняття правил конкуренції також здійснювалися в рамках Економічної і Соціальної ради Організації Об'єднаних Націй у 1950х роках під час прийняття на добровільній основі Комплексу узгоджених принципів і правил для контролю за обмежувальною діловою практикою Генеральної Асамблеєю ООН. Однак ця ідея не увінчалася успіхом. Ще одна спроба була здійснена при створенні робочої групи щодо взаємодії торгівлі та конкуренції згідно Дохійської міністерської Декларацією в 2001 році.

Генеральною асамблеєю ООН в грудні 1980 року під час здійснення Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) була розроблена та прийнята Резолюція 35/63, що передбачає «Комплекс узгоджених на багатосторонній основі принципів і правил для контролю за обмежувальною діловою практикою». На базі зазначеної резолюції 9-11 липня 2012 року на Дванадцятій сесії у рамках Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) Міжурядова група експертів по законодавству та політиці в галузі конкуренції розробила Типовий закон про конкуренцію.

Конкурентна політика, як обов'язків елемент міжнародної політики фактично почала здійснюватися з 1990-х років. На міжнародному рівні між державами укладаються угоди про співробітництво у сфері захисту конкуренції. Зокрема, такі угоди укладені між найбільшими економічно розвиненими країнами, а саме: угода між США та ЄС про застосування конкурентного законодавства, яка була підписана в 1991 року; угода між ЄС та Японією 2003 року; угода між США та Японією 1999 року тощо. На даний час серед країн, які найбільше представлені своїми товарами та послугами на іноземних ринках США володіє найбільшою кількістю двосторонніх угод з проводу регулювання конкурентних відносин, серед яких міжнародні угоди: з ФРН 1976 року, з Австралією 1982 та 1999 років,

з Канадою 1995 та 2004 років, з Ізраїлем 1999 року, з Бразилією 1999 року, з Мексикою 2000 року, з Японією і Канадою 2005р.

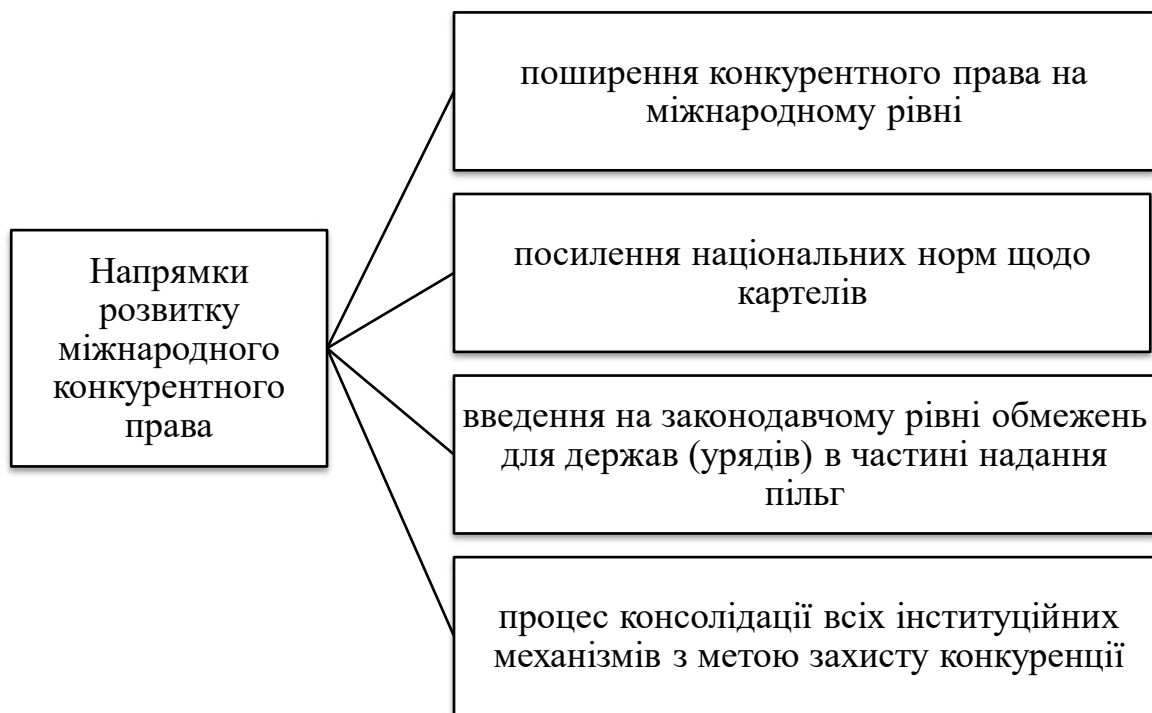
В сучасній правовій доктрині слід виділити декілька підходів до вирішення проблеми правового регулювання конкурентної політики на світовому рівні. Перший полягає в тому, щоб держави на базі національного законодавства формували механізми екстериторіальної дії права конкуренції [25]. Інший полягає у доповненні національного рівня регулювання наднаціональними інститутами, або навіть судом [26]. Саме другим шляхом скористалася правова система Євросоюзу виробивши норми наднаціонального регулювання із наданням владних повноважень Комісії ЄС. Третій підхід полягає в тому, щоб національні правові механізми були доповнені механізмами співпраці в рамках діючих міжнародних організацій (ООН або СОТ) та запровадження «єдиного конкурентного кодексу» [24, с. 296]. На даний час цей підхід реалізовується в рамках Міжнародної мережі з питань конкуренції засобами «м'якого» права (soft law).

Зрозуміло, що міжнародне право має впливати на національне регулювання конкуренції. Зокрема міжнародне право встановлює зобов'язання щодо норм національних законів про конкуренцію, та встановлює міжнародні стандарти.

Фактичний стан різних правових систем вказує на те, що відмінності у національному конкурентному праві держав призводять до певних труднощів при розгляді питань із захисту як суб'єктів господарювання так і захисту національних інтересів. Тому є необхідність у консолідації законодавства в сфері конкуренції.

В ході глобалізації міжнародної економіки інтенсифікуються міжнародні злиття і поглинання, тому вкрай необхідно створення міжнародних інституцій, які здійснювали регулювання зазначених угод суб'єктів господарювання.

Узагальнюючи, можна виділити основні чотири напрямки, які спостерігаються в світі в сфері міжнародного конкурентного права (див рис. 3.1).

Рис. 3.1. Напрямки розвитку міжнародного конкурентного права

Розглянемо їх більш детальноше.

1) поширення конкурентного права на міжнародному рівні. В 2001 році була заснована міжнародна організація «Міжнародна мережа з питань конкуренції» (далі ММК) (International Competition Network – ICN). На даний час до організації входять майже 100 органів влади з 80 країн, в тому числі й Антимонопольний комітет України з 2002 року[105].

Основними функціями цієї організації є забезпечення органів, що здійснюють регулювання конкурентної політики контактами в неформальній формі, посилення кооперації та конвергенція проведеної політики. Серед основних завдань є зміцнення співробітництва та поступове зближення в першу чергу правозастосовчої діяльності різних конкурентних відомств, які входять до її складу. На сьогоднішній день це єдиний

міжнародний орган, що займається питаннями конкурентного законодавства. Членство в ній є добровільним і відкрито для будь-якого відомства, що відповідає за конкуренцію.

2. Посилення національних норм щодо картелів.

В 2004 році Радою ОЕСР були прийняті Рекомендації щодо ефективних дій проти «злісних» картелів (Recommendation on Effective Action against Hard Core Cartels – C (98) 35/FINAL). В 2005 році Рада ОЕСР затвердила Рекомендації з контролю над злиттями (Recommendation of the Council on Merger Review – C (2005) 34).

У зазначених документах розміщені положення щодо санкцій по відношенню до картелів. Передбачені норми щодо посилення кооперації між відомствами країн-членів організації.

Серед правових інструментів це посилення штрафів та введення програм звільнення від покарання для тих компаній, які дають свідчення в суді. Деталізуються визначення узгоджених дій, що дозволяють їх трактувати більш широко, оскільки письмових угод учасники картелю, здебільшого, не укладають.

3. Введення на законодавчому рівні обмежень для держав (урядів) в частині надання пільг

У 2004 р. ЮНКТАД був запропонований «Модельний закон про конкуренцію». В зазначеному документі в розділі VII «Відносини між органом регулювання конкуренції та іншими урядовими органами, включаючи галузевих регуляторів» передбачено, що: «... регулювання інших органів влади, в т.ч. регіональних, особливо у сфері природних монополій підлягає попередньому узгодженню з антимонопольним органом, – тому що воно може обмежувати економічну свободу, створювати переваги для окремих фірм, обмежувати конкуренцію ... Бар'єри для конкуренції, зумовлені адміністративним регулюванням повинні оцінюватися антимонопольним органом з точки зору загальних економічних перспектив...».

В даному випадку мова йде про субсидії та пільги. Зокрема в Євросоюзі зазначена Комісія наділена повноваженнями щодо моніторингу за наданням державних і регіональних субсидій держав-членів. Зрозуміло, що цей досвід слід застосовувати в політиці інших держав.

4. Процес консолідації всіх інституційних механізмів з метою захисту конкуренції.

Економічні права і свободи людини слід розглядати в контексті європейських механізмів захисту прав людини. Тому, право на добросовісну конкуренцію слід застосовувати виходячи з принципів права Євросоюзу, які сформульовані в установчих договорах. Зокрема доктриною права Євросоюзу передбачено загальні і спеціальні механізми його захисту [84, с. 59]. В економічній сфері, варто виділити принципи захисту прав споживачів (ст. 12 ДФЄС), боротьби з дискримінацією (ст. 10 ДФЄС), принцип поваги до діяльності служб загальноєкономічного розвитку (ст. 14 ДФЄС) і т. д.

За своєю суттю право на добросовісну конкуренцію має як соціальний, так і економічний характер. Де право на добросовісну конкуренцію забезпечується певними заборонами та антимонопольною політикою, що передбачено у ст. 101 та 102 ДФЄС. Зокрема дотримання права на добросовісну конкуренцію є вимогою до держав, які в своєму правовому регулюванні утримуються від надання неправомірних переваг певним суб'єктам чи виробництвам (ст. 107 ДФЄС), зобов'язання національних монополій усунення будь-якої дискримінації (ст. 37 ДФЄС).

Соціальний аспект права на добросовісну конкуренцію передбачає право споживачів отримувати належні товари та послуги на внутрішньому ринку перебуваючи у рівних умовах до доступу до ринків товарів чи послуг. Зокрема, зазначений підхід був підтриманий судовою практикою. Суд ЄС у своєму рішенні у справі GlaxoSmithKline [97] зазначив, що метою ст. 101 (п. 1) ДФЄС є запобігання підприємств від дій, які б знижували добробут кінцевого споживача. З приводу застосування самого законодавства то Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) у справі Menarini [87] і Суд ЄС

[96] підтвердили, що Комісії ЄС є єдиною інституційною основою для застосування законодавства про конкуренцію, в тому числі.

Таким чином, Україна вибираючи напрямок інтеграційного об'єднання з Європейським Союзом, має інтегруватися до міжнародних вимог стосовно правового регулювання конкурентних відносин. Законодавство Європейського Союзу стає вектором для постсоціалістичних країн Східної Європи.

3.2. Державна підтримка розвитку конкуренції в сучасному українському суспільстві.

Серед базових документів, які визначають курс сучасної української держави крім законодавчих актів є концепції та програми розвитку, що приймаються владними органами. На сучасному етапі серед програмних документів є Концепція державної політики розвитку та захисту економічної конкуренції в Україні, проект якої 28 грудня 2018 року був схвалений Антимонопольним комітетом України. Також заслуговує на увагу Дорожня карта інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA), яка затверджена рішенням колегії Міністерства освіти і науки України протокол від 22.03.2018 № 3/1-7.

У Концепції державної політики розвитку та захисту економічної конкуренції в Україні здійснюється аналіз стану та основних проблем конкуренції в Україні.

Зокрема серед базових проблем в Україні, які потребують першочергового розв'язання згідно проголошеної Концепції є наступні:

I. На загальносуспільному рівні:

- наявні конкурентні механізми не повною мірою забезпечують ефективний розподіл ресурсів, призводячи до недостатньої розподільчої ефективності конкуренції;

- недостатня виробнича ефективність ринків, яка у свою чергу позначається на таких двох важливих показниках, як продуктивність праці та фондівіддача;

- недостатня динамічна ефективність ринків.

II. На загальноекономічному (ринковому) рівні:

- проблеми структурних особливостей товарних ринків;

- недостатньо сприятливе для конкуренції регуляторне середовище;

- нерівні умови конкурування.

III. На державно-владному рівні:

- поширеності якості конкурентного середовища;

- відсутність чіткого розмежування функцій і повноважень органів державної влади щодо проконкурентного регулювання (у питаннях розвитку та захисту економічної конкуренції);

- відсутність цілісної державної система показників моніторингу та оцінки, що реалізації державної політики у сфері конкуренції та обмеження монополізму в цілому, у розрізі галузей і регіонів, та механізмів оцінки таких результатів Кабінетом Міністрів України, державою та суспільством.

При цьому шляхами та способами досягнення цілей державної політики у сфері розвитку та захисту конкуренції є:

1. Розвиток конкурентного середовища, що передбачає прямого та непрямого втручання держави в економічні та ринкові процеси шляхом здійснення проконкурентного внутрішньогалузевого регулювання та безпосереднього втручання держави через відкриття нових ринків й усунення антиконкурентного галузевого регулювання.

2. Захист конкуренції

3. Взаємодія та функціонування органів державної влади щодо реалізації національної конкурентної політики

4. Адвокатування конкуренції.

Аналізуючи сучасні тенденції розвитку конкурентних відносин треба відмітити, що сьогодні конкуренція із сфери виробництва переміщується у

сферу наукових і дослідницьких робіт, інформатики. Таким чином переваги окремих підприємств вимірюються здатністю до нововведень. Враховуючи зазначені тенденції в Україні була прийнята Дорожня карта інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA), яка затверджена рішенням колегії Міністерства освіти і науки України протокол від 22.03.2018 № 3/1-7, якою були визначені основні цілі розвитку української економіки із використанням наукових досліджень, серед яких: . ефективність національної дослідницької системи; запровадження системи оцінки наукових установ та наукової та науково-технічної діяльності в закладах вищої освіти згідно з практикою ЄС та з урахуванням національної специфіки; забезпечення необхідного рівня фінансування та виконання наукою функції впливу на соціально-економічний розвиток держави; забезпечення покращення взаємодії науки та бізнесу; ефективно і раціональне використання наявних ресурсів України в сфері науки, досліджень і технологій для вирішення глобальних викликів шляхом вдосконалення міжнародного співробітництва; покращення співпраці України з державами-членами ЄС, асоційованими державами, з дослідниками цих країн для зменшення фрагментації наукових досліджень та дублювання зусиль; максимально ефективно використання спільних ресурсів для вирішення загальних проблем; розробити стратегію розвитку сучасних дослідницьких та е- інфраструктур; забезпечення відкритого доступу до співробітництва з Європейськими дослідницькими інфраструктурами державних наукових установ, університетів та інноваційних МСП; створення стимулів для реалізації Стратегії у сфері людських ресурсів для дослідників на основі Європейської хартії дослідників та Кодексу працевлаштування наукових працівників; створення стратегії «Кар'єра для молодого вченого в Україні»; гармонізація українського законодавства щодо забезпечення потреб наукової і науково-технічної діяльності, створення можливостей та умов для залучення іноземних фахівців та мобільності українських вчених; усунення

юридичних та інших бар'єрів на шляху застосування відкритого, прозорого та заснованого на здобутках і кваліфікації найму дослідників; розробка нових принципів обліку робочого часу науково-педагогічних працівників ЗВО, які базуються на врахуванні часу, що витрачається на дослідження.

Ще один, дуже важливий напрям, який має розвиток у світовій економічній системі, це адвокатування конкуренції. Під даним терміном розуміють організацію комунікації з метою просування принципів конкуренції та виступає доповненням до правозастосування. Серед завдань даного напрямку є інформування суспільства про стан і перспективи розвитку конкурентного законодавства, про діяльність Антимонопольного комітету України, основні напрями конкурентної політики.

На підставі зазначених нормативних актів та проведеного аналізу можемо сформулювати основні тенденції щодо регулювання конкуренції:

- на законодавчому рівні слід вдосконалити нормативно-правову базу, здійснити її гармонізацію із законодавством Європейського Союзу. Також для більшої ефективності здійснити експертизу нормативної бази на предмет виявлення норм, які створюють передумови для лобізму чи корупції;

- відповідно до взятого курсу України та нормативної бази прийняти загальну стратегію розвитку конкурентних відносин. Зазначений документ має передбачати довготермінові перспективи розвитку із врахуванням загальноекономічного розвитку України.

- враховуючи велику частину популізму у державній політиці слід встановити законодавчі обмеження щодо перегляду стратегії;

- гармонізувати конкурентну політику з іншими видами економічної політики для уникнення їх паралельного проведення;

- встановити відповідальність посадових осіб владних органів за результати конкурентної політики, які слід оцінювати виходячи з кількісних параметрів-індикаторів;

- створити ефективні процедури адвокатування конкуренції;

- слід переглянути механізми контролю за виконанням антимонопольного законодавства шляхом, а саме створивши непрямі засоби впливу на ціноутворення;

- стимулювати політику підтримки малого бізнесу, створивши додаткові можливості входу малих підприємств на товарні ринки, запровадити пільгового кредитування та оподаткування. Зокрема, підтримка малих підприємств забезпечує зменшення монополізму в економіці;

- слід також усунути дублювання функцій на конкурентні відносини і здійснювати оцінку ефективності діяльності контролюючих органів за показниками та критеріями, що використовуються в розвинутих країнах.

Серед заходів для покращення бізнес-середовища, слід відмітити наступні :

- спрощення системи оподаткування;

- спрощення виходу національних суб'єктів господарювання на міжнародні ринки;

- забезпечити на національних ринках України застосування протекціоністської політики щодо підприємств пріоритетних галузей та сфер економічної діяльності.

Слід відмітити що конкурентне законодавства України не вимагає радикальних змін, оскільки базові міжнародні норми вже знайшли відображення у національному конкурентному праві. Однак з розвитком економічних відносин багато чого ще належить модернізувати для створення конкурентного українського ринку та сприянню міжнародної конкуренції.

Таким чином, проголошені реформи мають на меті не стільки зміну текстів нормативних актів конкурентного законодавства, скільки перегляду правозастосовної діяльності уповноважених на те органів.

Висновки до розділу 3

В розділі третьому було досліджено шляхи розвитку системи регулювання економічної конкуренції України в контексті інтеграції до Європейського Союзу. На цій основі здійснено спробу сформулювати відповідні теоретичні висновки, а саме:

1. Розширення ринків, транскордонність господарських договорів спричиняє перегляду світовою спільнотою правового регулювання відносин конкуренції на світових ринках, та створення нових механізмів добросовісної конкуренції. Аналізуючи глобалізаційні процеси економіки, треба відміти, що вони для національної економіки мають як позитивні, так і негативні моменти. Серед позитиву глобалізація сприяє зниженню вартості послуг і окремих товарів та вільному переміщенню технологій через кордони, інвестуванню в національну економіку. Серед негативних тенденцій вона спричиняє появу олігопольних чи монопольних утворень які встановлюють нові ринкові закони шляхом домовленостей між собою.

2. В сучасній правовій доктрині слід виділити декілька підходів до вирішення проблеми правового регулювання конкурентної політики на світовому рівні. Перший полягає в тому, щоб держави на базі національного законодавства формували механізми екстериторіальної дії права конкуренції. Другий полягає у доповненні національного рівня регулювання наднаціональними інститутами, або навіть судом. Третій підхід полягає в тому, щоб національні правові механізми були доповнені механізмами співпраці в рамках діючих міжнародних організацій (ООН або СОТ) та запровадження «єдиного конкурентного кодексу»

3. Серед базових проблем в Україні, які потребують першочергового розв'язання згідно проголошеної Концепції є наступні:

I. На загальносуспільному рівні:

- наявні конкурентні механізми не повною мірою забезпечують ефективний розподіл ресурсів, призводячи до недостатньої розподільчої ефективності конкуренції;

- недостатня виробнича ефективність ринків, яка у свою чергу позначається на таких двох важливих показниках, як продуктивність праці та фондівіддача;

- недостатня динамічна ефективність ринків.

II. На загальноекономічному (ринковому) рівні:

- проблеми структурних особливостей товарних ринків;
- недостатньо сприятливе для конкуренції регуляторне середовище;
- нерівні умови конкурування.

III. На державно-владному рівні:

- поширеності якості конкурентного середовища;
- відсутність чіткого розмежування функцій і повноважень органів державної влади щодо проконкурентного регулювання (у питаннях розвитку та захисту економічної конкуренції);

- відсутність цілісної державної система показників моніторингу та оцінки, що реалізації державної політики у сфері конкуренції та обмеження монополізму в цілому, у розрізі галузей і регіонів, та механізмів оцінки таких результатів Кабінетом Міністрів України, державою та суспільством.

. На підставі зазначених нормативних актів та проведеного аналізу можемо сформулювати основні тенденції щодо регулювання конкуренції:

- на законодавчому рівні слід вдосконалити нормативно-правову базу, здійснити її гармонізацію із законодавством Європейського Союзу. Також для більшої ефективності здійснити експертизу нормативної бази на предмет виявлення норм, які створюють передумови для лобізму чи корупції;

- відповідно до взятого курсу України та нормативної бази прийняти загальну стратегію розвитку конкурентних відносин. Зазначений документ має передбачати довготермінові перспективи розвитку із врахуванням загальноекономічного розвитку України.

- враховуючи велику частину популізму у державній політиці слід встановити законодавчі обмеження щодо перегляду стратегії;

- гармонізувати конкурентну політику з іншими видами економічної політики для уникнення їх паралельного проведення;

- встановити відповідальність посадових осіб владних органів за результати конкурентної політики, які слід оцінювати виходячи з кількісних параметрів-індикаторів;

- створити ефективні процедури адвокатування конкуренції;

- слід переглянути механізми контролю за виконанням антимонопольного законодавства шляхом, а саме створивши непрямі засоби впливу на ціноутворення;

- стимулювати політику підтримки малого бізнесу, створивши додаткові можливості входу малих підприємств на товарні ринки, запровадити пільгового кредитування та оподаткування. Зокрема, підтримка малих підприємств забезпечує зменшення монополізму в економіці;

- слід також усунути дублювання функцій на конкурентні відносини і здійснювати оцінку ефективності діяльності контролюючих органів за показниками та критеріями, що використовуються в розвинутих країнах.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі досліджено тематику: правові засади регулювання економічної конкуренції в Україні. Результати магістерської роботи дали змогу зробити певні висновки та сформулювати пропозиції теоретичного, методологічного та науково-прикладного спрямування, що відображають вирішення завдань, відповідно до визначеної мети, а саме:

1. Генезис формування та становлення економічної конкуренції у правовій доктрині має свої історичні передумови, що призвело до виділення окремої підгалузі господарського права – конкурентне право. Цей шлях проходив за допомогою виокремлення правових особливостей діяльності суб'єктів господарювання, формування правових уявлень стосовно економічної конкуренції та монопольного становища окремих суб'єктів.

Над поняттям «конкуренція» працювало багато науковців протягом досить тривалого часу, що дало змогу проведенню досить змістовних досліджень цієї категорії. Формулювання теоретичних досліджень, аналіз ринкових процесів пов'язаних із конкуренцією зумовило формування окремої державної економічної політики та відповідного прийняття нормативних актів на загальнодержавних рівнях.

Серед класиків економічної теорії конкуренції слід відзначити праці А. Сміта, Д. Рікардо, А. Маршалла, Дж. Робинсон, П. Хейне., Ф. Хайєком, Дж. Стіглером, М. Портером, Дж. Кейнсом, Ф. Найтом, П. Самуельсоном, Л. Ерхардом та ін.; серед сучасних дослідників С. Кваша, М. Малік, Б. Рубін, Б. Пасхавер, Р. Фатхундінов, О. Шпичак, А. Юданов та ін.

2. Конкурентна політика держави полягає у створенні умов для самореалізації економічного потенціалу підприємництва, створення умов для забезпечення стабільності, інноваційного розвитку, та економічного прогресу, а також системи соціального захисту населення.

Метою державного регулювання конкуренції та монополізму є:

- підтримання підприємництва, яке забезпечує інтереси споживачів шляхом поліпшення умов послуг створення на ринку нових товарів та їх реалізації;

- задоволення потреб населення як кінцевих споживачів (захист прав споживачів);

- створення умов свободи конкуренції (розвиток суперництва між товаровиробниками за найвигідніші умови виробництва та продажу товарів);

захисту національного товаровиробника, що відповідає інтересам національної економіки

Державно-регулятивна діяльність із захисту та забезпечення економічної конкуренції – це процес загальних і спеціальних управлінських заходів на реалізацію обумовлених чинним законодавством повноважень владних суб'єктів щодо проголошених та гарантованих державою економічних можливостей особи у сфері економічної конкуренції.

Характеризуючи зазначену діяльність, слід відмітити, що вона має свої особливості. До яких належить:

- наявність спеціального об'єкту впливу;
- особливі повноваження, якими наділяються суб'єкти;
- особливості правової системи регулювання.

3. Перша назва конкурентного законодавства це антитрестівське законодавство. Метою американської конкурентної політики став захист конкуренції на основі формування перешкод використання монопольного становища. «Американська модель» отримала подальший розвиток у Японії та Канаді, Аргентині, Чилі та інших державах. На противагу американській «Європейська модель» основною ціллю має не боротьбу із монополіями, а створення захисту від зловживання домінуючим становищем та недобросовісною конкуренцією. При цьому в Європі законодавство з приводу конкуренції з'являються пізніше, ніж в Америці.

4. Нормативно-правові засади економічної конкуренції в Україні мають свої історичні передумови. Зокрема, ринково спрямований курс був проголошений на державному рівні в Декларації про державний суверенітет України від 16.07.1990 року та Законом “Про економічну самостійність Української РСР” від 03.08.1990 року. Також визначне значення для забезпечення умов формування і розвитку ринкових механізмів конкуренції в економіці України мало прийняття 07.02.1991 року Закону України “Про власність” (втратив чинність) та Закону України “Про підприємництво”, якими було закладено підвалини змагальності підприємців на ринку. Першим нормативним актом, який був направлений на розвиток і підтримання конкуренції в Україні став Закон України “Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності” від 18.02.1992 року. Серед сучасного нормативного забезпечення з приводу державного регулювання монополізму та конкуренції в Україні можемо назвати наступні нормативні акти, а саме Господарський кодекс України, Закони України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 р., «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 р., «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 р. та інші нормативно-правові акти.

Аналізуючи сучасне конкурентне законодавство, треба відмітити, що воно містить значну кількість інструментів стосовно припинення порушення, у тому числі шляхом притягнення до відповідальності. Зокрема в законодавстві України є чіткі критерії визначення порушень антимонопольно-конкурентного законодавства України. Зокрема такі визначення дають Закони України «Про захист економічної конкуренції», «Про захист від недобросовісної конкуренції». Виходячи із системи правового регулювання, змісту та особливостей застосування санкцій ці порушення ми можемо їх класифікувати на 1) антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання; 2) антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського

управління та контролю; 3) зловживання монополієм (домінуючим) становищем на ринку; 4) обмежувальна та дискримінаційна діяльність суб'єктів господарювання, об'єднань; 5) неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці 6) створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції; 7) неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання.

5. В сучасній міжнародно-правовій доктрині слід виділити декілька підходів до вирішення проблеми правового регулювання конкурентної політики на світовому рівні. Перший полягає в тому, щоб держави на базі національного законодавства формували механізми екстериторіальної дії права конкуренції. Другий полягає у доповненні національного рівня регулювання наднаціональними інститутами, або навіть судом. Третій підхід полягає в тому, щоб національні правові механізми були доповнені механізмами співпраці в рамках діючих міжнародних організацій (ООН або СОТ) та запровадження «єдиного конкурентного кодексу»

Аналізуючи глобалізаційні процеси економіки, треба відміти, що вони для національної економіки мають як позитивні, так і негативні моменти. Серед позитиву глобалізація сприяє зниженню вартості послуг і окремих товарів та вільному переміщенню технологій через кордони, інвестуванню в національну економіку. Серед негативних тенденцій вона спричиняє появу олігопольних чи монопольних утворень які встановлюють нові ринкові закони шляхом домовленостей між собою.

6. Серед базових проблем в Україні, які потребують першочергового розв'язання згідно проголошеної Концепції є наступні:

I. На загальносуспільному рівні:

- наявні конкурентні механізми не повною мірою забезпечують ефективний розподіл ресурсів, призводячи до недостатньої розподільчої ефективності конкуренції;

- недостатня виробнича ефективність ринків, яка у свою чергу позначається на таких двох важливих показниках, як продуктивність праці та фондівіддача;

- недостатня динамічна ефективність ринків.

II. На загальноекономічному (ринковому) рівні:

- проблеми структурних особливостей товарних ринків;
- недостатньо сприятливе для конкуренції регуляторне середовище;
- нерівні умови конкурування.

III. На державно-владному рівні:

- поширеності якості конкурентного середовища;
- відсутність чіткого розмежування функцій і повноважень органів державної влади щодо проконкурентного регулювання (у питаннях розвитку та захисту економічної конкуренції);

- відсутність цілісної державної система показників моніторингу та оцінки, що реалізації державної політики у сфері конкуренції та обмеження монополізму в цілому, у розрізі галузей і регіонів, та механізмів оцінки таких результатів Кабінетом Міністрів України, державою та суспільством.

7. На підставі зазначених нормативних актів та проведеного аналізу можемо сформулювати основні тенденції щодо регулювання конкуренції:

- на законодавчому рівні слід вдосконалити нормативно-правову базу, здійснити її гармонізацію із законодавством Європейського Союзу. Також для більшої ефективності здійснити експертизу нормативної бази на предмет виявлення норм, які створюють передумови для лобізму чи корупції;

- відповідно до взятого курсу України та нормативної бази прийняти загальну стратегію розвитку конкурентних відносин. Зазначений документ має передбачати довготермінові перспективи розвитку із врахуванням загальноекономічного розвитку України.

- враховуючи велику частину популізму у державній політиці слід встановити законодавчі обмеження щодо перегляду стратегії;

- гармонізувати конкурентну політику з іншими видами економічної політики для уникнення їх паралельного проведення;

- встановити відповідальність посадових осіб владних органів за результати конкурентної політики, які слід оцінювати виходячи з кількісних параметрів-індикаторів;

- створити ефективні процедури адвокатування конкуренції;

- слід переглянути механізми контролю за виконанням антимонопольного законодавства шляхом, а саме створивши непрямі засоби впливу на ціноутворення;

- стимулювати політику підтримки малого бізнесу, створивши додаткові можливості входу малих підприємств на товарні ринки, запровадити пільгового кредитування та оподаткування. Зокрема, підтримка малих підприємств забезпечує зменшення монополізму в економіці;

- слід також усунути дублювання функцій на конкурентні відносини і здійснювати оцінку ефективності діяльності контролюючих органів за показниками та критеріями, що використовуються в розвинутих країнах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР
Дата оновлення: 30.09.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.03.2019);
2. Договір про проведення узгодженої антимонопольної політики від 25.01.2000, ратифікований згідно з Законом України № 449-IV від 16.01.2003. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/997_502 (дата звернення: 01.03.2019);
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року № 436-IV
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 01.03.2019);
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 01.03.2019);
5. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 року № 3659-XII URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3659-12> (дата звернення: 01.03.2019);
6. Про державну допомогу суб'єктам господарювання : Закон України 01.07.2014 № 1555-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18> (дата звернення: 01.03.2019);
7. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07 червня 1996 року № 236/96-ВР URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.03.2019);
8. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 року № 2210-III URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2210-14> (дата звернення: 01.03.2019);
9. Про природні монополії: Закон України від 20 квітня 2000 року № 1682-III URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1682-14> (дата звернення: 01.03.2019);

10. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3689-XII URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3689-12> (дата звернення: 01.03.2019);

11. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 року № 2411-VI URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (дата звернення: 01.03.2019);

12. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 року № 1576-XII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1576-12> (дата звернення: 01.03.2019);

13. Правила розгляду заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції: Затверджені розпорядженням Антимонопольного комітету України в редакції від 29 червня 1998 р. № 169-р (Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 6 травня 1994 р. за № 90/299) URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/113543>

14. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку конкуренції на 2013-2023 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України №690-р від 19.09.2012 // Офіційний вісник України. – 2012, №71. – с.2882.

15. Порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про звільнення від відповідальності за вчинення порушення законодавства про захист економічної конкуренції, передбаченого п. 1 ст. 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції». 2013. - URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/90082>(дата звернення: 01.03.2019);

16. Про затвердження плану дій щодо поглиблення співробітництва між Україною та Організацією економічного співробітництва та розвитку на 2013–2016 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України №132-р від 06.02.2013 р. – 2013. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/132-2013-%D1%80> (дата звернення: 01.03.2019);

17. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням конкурентного законодавства (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України) : Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 22 жовтня 2008 р. № 01-8/634 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015600-11>(дата звернення: 01.03.2019);

18. Про деякі питання практики застосування конкурентного законодавства: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 26 грудня 2011 року № 15 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0015600-11> (дата звернення: 01.03.2019);

19. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 11 Закону України «Про зв'язок» та окремих положень статті 4 Закону України «Про підприємництво» (справа про виплату і доставку пенсій та грошової допомоги) від 20 червня 2001 року URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-01> (дата звернення: 01.03.2019);

20. Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: Указ Президента України № 459 від 20 серпня 2014 року справа № 1-1/2001 URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-%D0%BF> (дата звернення: 01.03.2019);

21. Положення про порядок проведення перевірок додержання законодавства про захист економічної конкуренції: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 25 грудня 2001 року № 182-р URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0139-02> (дата звернення: 01.03.2019);

22. Положення про територіальне відділення Антимонопольного комітету України: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 23 лютого 2001 року № 32-URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0291-01> (дата звернення: 01.03.2019);

23. Порядок надання Кабінету Міністрів України дозволу на узгодженні дії, концентрацію суб'єктів господарювання: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2002 року № 219 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/219-2002-%D0%BF> (дата звернення: 01.03.2019);

24. Fikentscher W. Competition Rules for Private Agents in the GATT/WTO System / W. Fikentscher. – 1994. – p. 295-296.

25. Fox E. M. Can we solve the antitrust problems of globalization by extraterritoriality and cooperation? Sufficiency and legitimacy / E. Fox // The Antitrust Bulletin. – 2003. – 48 (2). – P. 355-376.

26. Meessen K. M. Antitrust Jurisdiction under Customary International Law. – 1984. – p 809.

27. A Framework for the Design and Implementation of Competition Law and Policy / R. Shyam Khemani. — Washington, World Bank, 1998.

28. WTO (1999), "The Fundamental Principles of Competition Policy: Background Note by the Secretariat" Working Group on the Interaction between Trade and Competition Policy WT/WGTCP/W/127

29. Агапова И.И. История экономической мысли. Курс лекций / Агапова И. И. — М.: Издательство ЭКМОС, 1998. — 248 с.

30. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика. Х.: Центр экономики и маркетинга, 1997. 208 с.

31. Бакалінська О. Антиконтурентні узгоджені дії у національному та зарубіжному законодавстві (порівняльний аналіз). *Право України*. 2010. № 2.

32. Бакалінська О. Правові засади застосування "чесних звичаїв" при кваліфікації фактів недобросовісної конкуренції. *Вісник Антимонопольного комітету : Наукове правове видання з питань економіки і бізнесу*. 2007. № 1.

33. Бара Золтан. Зловживання монопольним становищем на ринку – джерела та засоби захисту. *Конкуренція*. 2003. №6. С. 53-57.

34. Безух О. Захист від недобросовісної конкуренції як інститут конкурентного права. *Підприємство, господарство і право*. 2001. №7. С. 32-36.
35. Безух О. Правові підстави застосування звичаїв при здійсненні захисту від недобросовісної конкуренції. *Підприємство, господарство і право*. 2001. №3. С. 24-27.
36. Безух О. Співвідношення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції із законодавством, що регулює використання інших об'єктів інтелектуальної власності. *Вісник господарського судочинства*. 2001. №1. С. 168-175.
37. Беляневич В.Е. Арбітражне судочинство: визнання недійсним актів державних та ін. органів: Навч. посібник. К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2001. 304 с.
38. Бережняк Б. Антимонопольное законодательство Канады. *Юридический вестник*. – 1998. - № 1. – С. 113–115.
39. Бойко М.Д. Правове регулювання підприємництва в Україні: Навчально-практичний посібник. К.: Атіка, 2007. 712 с.
40. Борисенко З. Основи конкурентної політики : Підручник. К. : Таксон, 2004. 704 с.
41. Булгакова І. В. Господарське право України : Навч. посіб. – К. : Прецедент, 2006. – 346 с.
42. Валітов С. С. Становлення та розвиток антимонопольно-конкурентного законодавства України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: Донецьк, 2010. 31 с.
43. Валітов С.С. Конкурентне право: Навч. посібник. К.: Юрінком Інтер, 2006. 432 с.
44. Вінник О. М. Господарське право: Навч. посібник. К.: Атіка, 2009. 768 с.
45. Віхров О.П. Організаційно-господарські правовідносини: монографія. Київ : Видавничий дім «Слово», 2008. 512 с.

46. Володин А. Проявление монополизма. *Конкуренция*. 2003. №3. С.1-10.
47. Глобалізація і сучасний міжнародний процес : Монографія / За ред. проф. Б. Гуменюка, проф. С. Шергіна. К. : Університет «Україна», 2009. 508 с.
48. Господарське право України: Навчальний посібник / За заг. ред. проф. Н.О.Саніахметової. Х.: «Одіссей»,2005. 608с.
49. Господарське право України: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. /М.К. Галянтич, С.М. Грудницька, О.М. Міхатуліна та ін. К.: МАУП, 2005. 424с.
50. Господарське право України: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти / В.М. Гайворонський, В.П. Жушман, Н.В. Погорецька та ін.; за ред. В.М. Гайворонського та В.П. Жушмана. Х: Право, 2005. 384с.
51. Господарське право: Навч. посібник / Л. А. Жук, І. Л. Жук, О. М. Неживець. К.: Кондор, 2003. 400 с.
52. Джуринський О. Акти недобросовісної конкуренції: правові аспекти систематизації. *Підприємництво, господарство і право*. 2010 р. № 9 ст.69.
53. Еременко В.И. Антимонопольное законодательство зарубежных стран. *Государство и право*. 1995. № 9. С. 100–111.
54. Жаров О.П. Енергетична монополія. *Конкуренція*. 2003. №4. С. 9-11.
55. Журик Ю. Деякі питання правового статусу Антимонопольного комітету України. *Предпринимательство, хозяйство и право*. 2000. №4. С. 17-20.
56. Журик Ю. Порядок розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства України. *Предпринимательство, хозяйство и право*. 2000. №7. С. 14-17.

57. Журик Ю. В. Розгляд антимонопольними органами України справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції: Монографія. Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М.І., 2006. 148 с.
58. Журик Ю. Поняття і види недобросовісних дій у конкуренції. *Предпринимательство, хазяйство и право*. 2000. №2. С. 10-12.
59. Зібрання актів європейського права. К.: Ред. журн. «Право України», 2013. Вип. 1 : Європейський Союз / упоряд. К. В. Смирнова ; за заг. ред. В. І. Муравйова. 2013. 1052 с.
60. Зони вільної торгівлі на початку ХХІ століття. : монографія / О. І. Шнирков, А. С. Філіпенко, А. П. Румянцев та ін.; за ред. О. І. Шниркова, В. І. Муравйова. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. 399 с.
61. Иголкин С. Демонізація. *Конкуренция*. 2002. №2. С. 10-12.
62. Каштанов О.С. Правовий захист від антиконкурентних дій в економічній конкуренції: автореф. дис... канд. юрид. Наук. Донецьк, 2005. 16 с.
63. Коваль І. Неправомерное использование знаков для товаров и услуг и недобросовестная конкуренция. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. №4. С. 7-11.
64. Косак В.М. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2010. 672 с.
65. Кравчук С.Є. Господарське право: Навч. посібник. К.: Кондор, 2009. 264 с.
66. Кулішова Т. Методичні підходи до визначення територіальних меж ринків роздрібної торгівлі світлими нафтопродуктами. *Антимонопольно-конкурентна політика: теорія та практика : зб. наук. пр.* Вип. 2. К. : Фенікс, 2007
67. Лук'янець В.С. Правове регулювання відносин конкуренції в Євросоюзі: автореф. дис... канд. юрид. наук: К., 2008. 17 с.

68. Маршалл А. Принципы политической экономии. М.: Директ-Медиа, 2012. 2127 с.
69. Матюшко П. Антимонопольна політика Європейського співтовариства. *Юридичний журнал*. 2003. № 12. С. 124–129.
70. Медведєв А. Особливості становлення та розвитку законодавства про захист економічної конкуренції. *Підприємництво, господарство, право*. 2008. № 1.
71. Мельник С.Б. Монопольне (домінуюче) становище суб'єкта господарювання на ринку: автореф. дис... канд. наук. Донецьк, 2001. 20 с.
72. Мельниченко О. Як боротися з недобросовісною конкуренцією? *Юридичний журнал*. 2007. № 4.
73. Мілаш В. С. Господарське право: Курс лекцій у 2 ч. Ч. 1 та 2. Х.: Право, 2008. – 496 с.
74. Найт Ф.Х. Риск, неопределенность и прибыль / Френк Найт; пер. с англ. М.: Дело, 2003. 360 с.
75. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / За заг.ред Д.М. Притики, І.В. Булгакової. К.: Юстиніан, 2010. 1088с.
76. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України: 2-е вид., перероб. і допов. / За заг. ред. Г.Л. Знаменського, В.С. Щербини; Кол. авт.: О.А. Беяневич, О.М. Вінник, В.С. Щербина та ін. К.: Юрінком Інтер, 2008. 720 с.
77. ОЕСР рекомендує Україні посилити повноваження АМКУ. Прес-служба АМКУ. К.: 2009. URL: <http://www.epravda.com.ua>
78. Оскарження рішень органів антимонопольного комітету України. *Юридичний журнал*, 2006, №7.
79. Пігач Я.М., Труфанова Л.М.: Господарське законодавство: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 624с.
80. Підприємницьке право: Навч. посіб.: Вид. 2, змінене / За ред. О.В. Старцева. К.: Істина, 2007. 208 с.

81. Плетньова О. особливості адаптації конкурентного законодавства України до законодавства ЄС. *Право України*, 2007 р. № 10, ст. 69.

82. Погорелов С. Проблеми виявлення і припинення антиконкурентних дій органів влади місцевого самоврядування адміністративно-господарського управління та контролю. *Підприємництво, господарство і право*. 2011 р. № 11 ст. 115.

83. Портер М. Конкуренция / Майкл Портер: пер. с англ. С.Пб.: Вильямс, 2002. 495 с.

84. Право Європейського Союзу: підручник / за ред. В.І. Муравйова. К. : Юрінком Інтер, 2011. 704 с.

85. Проблемні питання у застосуванні Цивільного і Господарського кодексів України / Під редакцією Яреми А.Г., Ротаня В.Г. К.: Реферат, 2005. 336с.

86. Прокопов О.А. Світовий досвід використання програмно-цільових інструментів щодо підвищення конкурентоспроможності національної економіки на міжнародному ринку інформаційних послуг. *Зовнішня торгівля: право та економіка*. К.: 2012. 4(63). С.51-61.

87. Рішення Європейського суду з прав людини від 27 вересня 2011 року у справі A. Menarini Diagnostics S.R.L. v Italy (Application No 43509/08), paras 57-67.

88. Рубин Ю.Б. Теория и практика предпринимательской конкуренции: учеб. для студ. Вузов. 7-е изд.]. М.: Маркет ДС, 2008. 608 с.

89. Савчук В.С. Механізми державного управління в сфері захисту економічної конкуренції в Україні: автореф. дис... канд. наук. Л., 2006. 20 с.

90. Самуельсон П. Монополистическая конкуренция — революция в теории. *Вехи экономической мысли. Теория фирмы*; под ред. В.М. Гальперина. С.Пб.: Экономическая школа, 1999. Т. 2. 536 с.

91. Саниахметова Н. О. Підприємницьке право: Навч. посібник. 3-є вид., перероб. і доп. К.: А.С.К., 2005. 912 с.

92. Скринька Д. В. Право Світової організації торгівлі / Д. В. Скринька. К. : Видавничий дім «Промені», 2010. 338 с.
93. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу і причини добробуту націй / Адам Сміт. К.: Port-Royal, 2001. 594 с.
94. Смолин Г.В. Господарське право України. Загальна частина: Навчальний посібник. 3-тє вид., переробл. та доп. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2013. 520 с.
95. Смолин Г.В. Державне регулювання господарської діяльності: лекції. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2012. с. 604
96. Справа С-386/10 P Chalkor AE Epexergias Metallon v Commission. *European Court Review*. 2011. I-13085.
97. Справа Т-168/01 GlaxoSmithKline Services Unlimited v Commission. *European Court Review*. 2006. II-2969.
98. Стахєєва Г.О. Правове регулювання економічної концентрації в ЄС в світлі останніх законодавчих змін. *Вісник господарського судочинства*. 2010. № 2.
99. Стиглер Дж. Совершенная конкуренція. *Вехи экономической мысли. Теория фирмы*. 1999. Т. 2. 536 с.
100. Теньков С.О. Науково-практичний коментар до Господарського кодексу України: від 16 січня 2003 р. К.: Видавництво А.С.К., 2007. 720с.
101. Удалов Т.Г. Конкурентне право : Навчальний посібник. К. : Школа, 2004. 496 с.
102. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навч. посіб. / Клименко С. М., Омеляненко Т. В., Барабась Д. О. та ін. К.: КНЕУ, 2008. 520 с.
103. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации . М.: Эксмо, 2005. 544 с.

104. Филюк Г. Конкурентна політика держави в умовах глобалізації *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2009. № 109. С. 46—53.

105. Цікало В.І. Основи правового регулювання підприємницької діяльності. *Основи права України* / За редакцією професора В.Л. Ортинського. Видання друге, доповнене і перероблене. Львів: Оріяна-Нова, 2005. С.99-128.

106. Чемберлин Э. Теория монополистической конкуренции. Х. 2006. 375 с.

107. Щербина В.С. Господарське право: Підручник. 2-е вид., перероб. і доп. К.: Юрінком Інтер, 2009. 656с.

108. Юданов А.Ю. Конкуренция: теория и практика: Учеб.- практич. пособие. Х, 2002. 272 с.

109. Яворський Я. Правове регулювання недобросовісної конкуренції: світовий досвід та Україна. *Право України*. 2005. №10. С. 39-41

ВІДГУК
на кваліфікаційну роботу
на здобуття освітнього ступеня магістр
студента факультету суспільних та прикладних наук
спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Маланчука Віталія Ярославовича

на тему: «Державне регулювання економічної конкуренції в Україні»

Актуальність теми: Поступальний економічний розвиток України та інтеграція у світове товариство вимагає від нашої держави перегляду сфери регулювання конкурентного законодавства. Зокрема, загальнодержавна програма адаптації національних стандартів до норм Європейського Союзу, яка схвалена Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 р. та Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014р., поряд з іншими заходами, передбачає удосконалення державного реагування конкурентного середовища в Україні для створення відкритих ринків як напрямку державного регулювання.

Самостійні розробки і пропозиції автора: розглянуто поняття економічної конкуренції в системі державного регулювання; досліджено конкурентну політику держави як форму регулювання господарської діяльності; охарактеризовано нормативно-правові засади економічної конкуренції в Україні; окреслено шляхи розвитку системи правового регулювання економічної конкуренції України в контексті інтеграції до ЄС.

Практичне значення роботи: полягає в тому, що висновки та пропозиції, які містяться у дослідженні, можуть бути використані: у нормотворчій діяльності; у науково-дослідних цілях; у навчально-методичному процесі.

Зауваження: до роботи суттєвих зауважень немає.

Загальний висновок: Кваліфікаційна робота є завершеною самостійною працею та містить окремі ґрунтовні теоретичні та практичні рекомендації щодо надання електронних послуг в системі державного управління. Дослідження виконано та оформлено відповідно до встановлених вимог, відповідає вимогам

Вищої школи, заслуговує високої оцінки, а її автор – Маланчук Віталій Ярославович – на присвоєння освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Науковий керівник:

доктор філософії,
доцент кафедри права
та публічного управління
ЗВО «Університет Короля Данила»

Василь МЕЛЬНИЧУК

« 23 » _____ 02 _____ 2024 р.

РЕЦЕНЗІЯ
на кваліфікаційну роботу
на здобуття освітнього ступеня магістр
студента факультету суспільних та прикладних наук
спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Маланчука Віталія Ярославовича

на тему: «Державне регулювання економічної конкуренції в Україні»

Актуальність теми: Актуальність даної теми полягає в тому, що конкурентоспроможність економіки будь-якої країни є запорукою стабільного економічного розвитку, який відображає перспективи та напрямки підвищення вітчизняного виробництва на міжнародному ринку. Економіка України, на жаль, знаходиться у не найкращому стані, тому саме зараз, як ніколи країна потребує рішучих змін для покращення своїх позицій у міжнародних рейтингах. Основною метою є оцінка поточного стану та визначення провідних шляхів підвищення міжнародної конкурентоспроможності української економіки.

Найбільш суттєві висновки і рекомендації: генезис формування та становлення економічної конкуренції у правовій доктрині має свої історичні передумови, що призвело до виділення окремої підгалузі господарського права – конкурентне право. Цей шлях проходив за допомогою виокремлення правових особливостей діяльності суб'єктів господарювання, формування правових уявлень стосовно економічної конкуренції та монопольного становища окремих суб'єктів.

Наявність самостійних розробок автора: глобалізаційні процеси економіки для національної економіки мають як позитивні, так і негативні моменти. Серед позитиву глобалізація сприяє зниженню вартості послуг і окремих товарів та вільному переміщенню технологій через кордони, інвестуванню в національну економіку. Серед негативних тенденцій вона спричиняє появу олігопольних чи монопольних утворень які встановлюють нові ринкові закони шляхом домовленостей між собою.

Практична цінність розроблених питань: полягає в розробці положень, полягає в розробці положень, висновків та рекомендацій щодо ефективного

державного регулювання економічної конкуренції в Україні, які можуть бути використані для підвищення рівня економічного розвитку в контексті сучасних викликів.

Наявність недоліків: разом з тим, окремі положення кваліфікаційної роботи потребують конкретизації під час захисту. На думку автора, аналізуючи сучасне конкурентне законодавство, треба відмітити, що воно містить значну кількість інструментів стосовно припинення порушення, у тому числі шляхом притягнення до відповідальності. Зокрема, в законодавстві України є чіткі критерії визначення порушень антимонопольно-конкурентного законодавства України. Тому при захисті кваліфікаційної роботи варто було б аргументувати вибір найоптимальнішого критерію ефективності національного законодавства.

Загальний висновок про відповідність якості роботи рівню вищої освіти і оцінка, що пропонується: На основі проведеного аналізу кваліфікаційної роботи Маланчука В.Я. можна зробити висновок про її відповідність вимогам вищої освіти. Робота виявляє глибоке розуміння обраної теми, систематизований підхід до її вивчення та аргументованість висновків. Дослідження відображає широкий огляд наукових джерел і літератури, а також використання різноманітних методів аналізу, що свідчить про професійну компетентність автора. З огляду на вищезазначене, кваліфікаційна робота Маланчука В.Я. заслуговує на високу оцінку та рекомендується до захисту.

Рецензент:

кандидат юридичних наук,
професор, професор кафедри
цивільного і господарського
права та процесу
декан факультету права
Львівського торговельно-
економічного факультету

Handwritten signature

Олександр КОТУХА

« 20 » 02 2024 р.

метадані

Заголовок

Автор

Маланчук В.Я.

Науковий керівник / Експерт

Мельничук В.І

підрозділ

King Danylo University

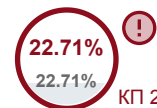
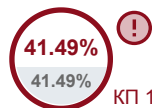
Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про **МОЖЛИВІ** маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		0
Інтервали		0
Мікропробіли		2
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		48

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

25095

Кількість слів

190105

Кількість символів